

4170

蓮花

蓮花

వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారి

జీవామృతము

జీవామృతము బలహీనతవలన జనించు రుగ్మలను ఆటంకపరచి, దేహమునకు సంపూర్ణ ఆరోగ్యమును, రక్తవృద్ధి, నరలముకు పటుత్వము, కండ పుష్టిని, భీమబలమును, లేజన్మును, జ్ఞాపశుక్తిని వృద్ధిపరచును.

జీవామృతము

ఆరోగ్యమును పునఃప్రతిష్ఠింపగల ప్రాణవాత

బాలభాస్కర

బిడ్డల

లివర్ డిస్టెన్స్

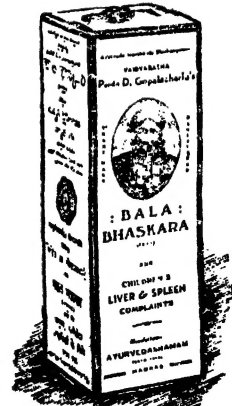
వ్యాధులకును, ఇతర పునరసంబంధమైన వ్యాధులకు సిద్ధాపదము.

వ్యాధుల వివరములు తెలిపిన మంచి సలహా లొసంగుచును.

క్యాటలాగు కోరువానికి ఉచితము.

ఆయుర్వేదాశ్రమము

పోస్టుబాక్సు 287, మదరాసు.

బెజవాడ సన్వత్ బుక్ డిపోవారి స్వంత ప్రచురణములు

ఆంధ్రజాతిమండు ప్రదర్శించబడు నాటకరత్నములు

	రు. ల.
సతీ సక్కుబాయి సో॥ రా॥	0 12
శ్రీనివాసాచార్యము ము॥ సో॥	1 0
నర్మనాట్యప్రియాము బ॥ ల॥	1 0
బుద్ధిమతీ విభాసము డి॥	1 0
నిలగొప్ప కాడి సో॥ రా॥	1 0
ఫెరికికోలు డి॥	1 0
సతీ సామరము డి॥	1 4
నింకానాటము డి॥	1 0
మహాభక్తిసేవకులు డి॥	1 0
ప్రాచీన సప్త సూర్యులు మ॥ ల॥	1 0
నాటక ప్రేమ	1 0
చింతామణి కా॥ నా॥	1 0
మధుసేన డి॥	1 0
పక్షిప్రతాప లవమాయ సో॥ ల॥	1 0
రాధాకృష్ణ సో॥ ల॥	0 12
పాంచకాష్ట్రాధిపతిము పా॥ ల॥	1 4
అయ్యతలపాలము బ॥ స॥	0 12
కృష్ణలీల బ॥ స॥ కే॥ స॥	1 4
రామదాసు డి॥ గో॥	1 0
వినుక్రమీయం డి॥ య॥	1 0
రాజాప్రతాపసింగు డి॥	1 0
చంద్రగుప్త చ॥ శి॥	1 0
మగ్ధాదాసు చ॥ శి॥	1 4
రాజాప్రతాపసింహ డి॥	1 0
రాధాకృష్ణ సాంస్కృ చ॥ కే॥	0 12
శుభాభాసు సాంస్కృ డి॥	0 12
చందనాటకం ము॥ సో॥	1 0

ఆదిభట్ట నారాయణదాసుగారి వారికథలు

	రు. ల.
జానకీ శపథము	1 0
రుక్మణీకల్యాణము	0 12
మార్కండేయ చరిత్రము	0 12
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము	0 12
లాంఛన చరిత్రము	0 8
ప్రహ్లాద చరిత్రము	0 8
గజేంద్ర మోక్షము	0 8
శ్రీమద్రామాయణము	0 8
మైనపుకవారింబి 8 పుస్తకములు కలసి	
కావ్యలింగ భుండు.	5 8

పి. బాలాచంద్రానుగారిచే రచియింపబడినవారికథలు

గయోపాఖ్యానం	0 8
యజ్ఞదాజేవి చరిత్ర	0 8
నలచరిత్రము	0 8
రుక్మాంగిదచరిత్రము	0 8
కశలవ విషయము	0 8
శిశి నీహవరిణయము	0 8
నంగ్రహరామాయణము	1 0
దయాకర విషయము	0 8
వైశింక విషయము	0 8
సీతానిల్యాణము	0 8
ప్రాచీన వానసరక్షణం	0 6
కుచలోపాఖ్యానం	0 6
పురందరదాసు చరిత్ర	0 6
హరిన ధేవిహాసముంబి పా 1	0 6
డి॥ రెండవభాగము	0 6

మా బడ్డ అ నేకరకములు గలవు. కోరినవారికి నూరుకెరీల కెట్లాగు ఉచితముగా పంపబడును.

వలయువారు:— కు రి కూ రి ను బ్బా రా వు, ప్రాప్రయటరు, సరస్వతీ బుక్ డిపో, బెజవాడ.

మధుసూదను, అగ్రమూర్తు, రామగుప్తులు, శుక్రత్రయము, శుక్రవక్షము, బలహీనత, చివకాలపు తేల్లినసుము, సుఖిన్యాధులు, జిల్లించుటచే కలుగు పకలమూత్రవాగ్నిన్యాధులను ప్రవర్తికన్య-రాజోపదము. తులము గు 21_0_0.

జగద్రస్సిద్ధమను లవర్థశాస్త్రము. క్షత్రియము, బ్రాహ్మణము, వపురసశస్త్రము, శూద్రులు, శ్వాసకానం. వర్ణములు. లోకానంత, పునుమ కోగములు, మొదలనువానికి దివ్యైశ్వర్యము.

శుభ ము 24-0-01. 6^వ మాస్క్రబుడు ను 10-0-01

పేయోగిగులన అన్నాలోపహాసములగుచేయవలయులు
 నికాకము యున్నాధిపతి పీఠింపబడుట : ఇక్కడవైకాగ సుం
 గనాలన నుతయోగమును అంగగ్రహను కలిగింపవలె. పేయ
 క్కానకాసుల ఉబ్బసను కర్మమతో కలుపి కర్మన పనుల, రహిత
 కల, శరీరకృత్వము, మృత్యుకారకర్మము : పుట్టకమునండి
 కాగినవృత్తికర్మము మొగలసివే జయిగాము. బుధు, కౌం
 కశమును వృద్ధిచేయును.

దెండు బౌద్ధములు కలిసి నేవించుటెను.

సంఖ్య గా 13-12-0.

చిర కాలాఙ్గీర్ణముగ మంచిది. కడుపు, పురము, నోల
పుల్లము, యకృత్ స్త్రీహ వృద్ధులు మొదలగునవి జయిం
చును. బలవర్ధకము సేరిన రు 4-0-0.

మనము:—పేక్షపీఠశ్చర ఆయుర్దేవనిలయము,
 పాదాభీను:—చింతలూగు, అలమూగుపోస్తు, తూర్పుగోదావరిజిల్లా

ప్రాంట్లు :- 1. కాకినాడ, 2. రామచంద్ర, 3. పెద్దాచి, 4. అనకాపల్లి, 5. విశాఖపట్టణం, 6. ఏలూరు, 7. అమలాపురం, 8. తుని, 9. రామచంద్రపురం.

ఏలూరు బ్రాంచిలో చికిత్సకు

శైవ్యవిద్వాన్ కూచిభట్ట వెంకటేశ్వరుగారు.

శ్వాసకాసలు, క్షయ, గుండెనొప్పి, శ్మశ్మి నోషము
లను సమర్థవంతముగా. పొట 4 0 0

400 ש"ח

శ్రి.పె.లో.హా.భ.స్మము

శోభ, పొందు, కామిల, భూల వీనిని పోగొట్టాను.

మొత్తం రకము కలిగించును.

మొత్తం 4 (0) 0

క్రమవృత్తి మహాలక్ష్మీ ధేలాసాసము

శ్రీ వయవరసే నమః సామ్యము శ్రీ వే
హమ, దగ్గ, క్షయ, సామ్యము, కామ్య తగ్గిమును. మ ౪ ౦ ౦

कामगारों का भ्रम

శోభ, కృష్ణ, కాన, నీడు, హిందు, కామిల
పుర. జగములన, ఉనములన. కు 4 0 0

ॐ श्रीगणेशाय नमः

పన్ను హాజరును, తీర్చిదిద్దిన, అంశాన్ని పంపించు
 పన్నును పంపించు సర్వోన్నతము. ను 20 0 0

ಸಂಖ್ಯೆ ೧೫೭ ಸಿ ೦೬೩೯೪೨

నూ.కొనారములు, ప్రభోషణిని శ్రేష్ఠముగా,
విగ్రహజ్ఞునియకు. పా 5 0 0

श्री 5 () ()

పూర్వ చంద్రోదయము

మేనానాథులు, నామాల నిష్పత్తున, శుక్ర పేరము
పోగొట్టి పురస్కరించి నామము.

10 0 0

செய்து கொடுத்திருக்கிறார்கள்.

ప్రవేశపూనుచు బిడ్డగొట్టి శిశువును స్వచ్ఛజీవితము
పునఃపొందించుచు పోవాలనుకొన్నాము. పు 40 0 0

40 0 0

మొదటి గ్రామమొక గ్రామనే గానము

షయ, స్వాగతం. అగ్నిమాంధ్యమునుపోగొట్టను. 6 0 0

பக்கம் 6 0 0

రంభసెంట్రాల్ డివిజన్ యుమ్మ

శ్రీకృష్ణమూర్తి, నామమహాద్వైతం, లహరితో బీర్జన
ములకు. పు 4 0 0

₹ 4 0 0

మహాకవి, శ్రీ శైలరాగ రసము

శ్రీమతి, ఎం.ఎల్.ఆర్., కృష్ణా జిల్లా, పొన్నూరు మున్సిపాలిటీ
గవర్నరు, శ్రీకృష్ణా జిల్లా మున్సిపాలిటీ. నంబూరి 10 0 0

5 10 0 0

సాక్షాత్పర్యం సాధ్యము

ఉపదేశ? (కొంపేపల్లి) మూలనా స్థూల సవాయి. 4 0 0

22. 4 0 0

వైద్యవిద్వాన్, చిట్ట నారాయణమూర్తిగారు,

శ్రీకృష్ణయుర్వేదాశ్రమం

తేనుకు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా

Sparkling & Refreshing
Beverage

Stimulating & Invigorating
Tonic

Always Drink

VIMTO

Nature's best
fruit tonic drink

keeps you
and cheerful throughout
the year

Sole bottlers for Vizag. Dt :—

**THE CRYSTAL
AERATED WATERS,**

Manufacturers of high-class mineral waters

and aerated waters specialists.

VIZAGAPATAM

శ్రీ

కేశరి రత్న త్రయము

లోద్ర

గర్భాశయరోగ నివారణి

శ్రీలంక గణం ఋతుకూట, బిందీ
రామండుట, అశాలబిందీ, మైల బాక్సిగాను,
నల్లచూడ పోతుట, కనుమరొగము, పంకావ
హితక, రక్తహితక, మలబద్ధము, మాతికా
వారము, క్షణశోషము, అరికాళ్లు, అరశేరుక
మంట మొదలగు శ్రీ మర్మవ్యాధులకు
మద్యము.

పె 12 రూ 8; 6 రూ 1-10-0

అమృత

రక్తకుష్టి, ప్రాసకము

ఇది రక్తహితక, మలబద్ధము, అశీర్ణము,
క్షణశోషము, పోమలికము, శీమిష్ణము, అరికాళ్లు,
మొదలగు పుంసము, విస్మయక, కడుపులోనుంటు
నించుల వ్యాధులకు నివారిది శరీరమునకు
కాంతిని ముఖమునకు లేవచ్చును యిచ్చును.

పె 12 రూ 8; 6 రూ 1-10-0

అర్క

సర్వజ్వర నివారణి

వాత, పిత్త, కఫ, విషము, శీత, శుష్కపాత,
అగమకారీ పుంస వ్యాధులకు విష నివారి.

పె 6 రూ 2-8-0; 3 రూ 1-8-0
1 రూ 0-8-0

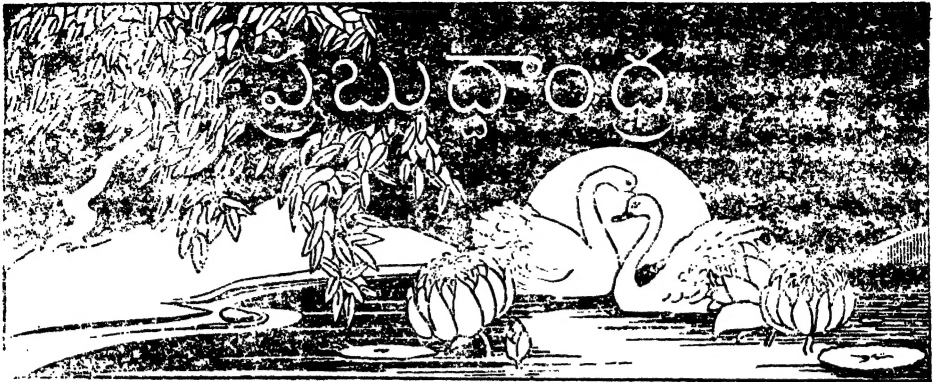
కేశరికుటీరం

నష్టాదు :: ముద్రాను

తెనుగు జిల్లాలకు పోత్ ఏజెంట్లు :—

మెనర్సు సీతారాం జనరల్ స్టోర్సు

మెయిక్ రోడ్డు, బెజవాడ

సంపుటము ౭

రాజమహేంద్రవరము ౧౫ జనవరి ౧౯౩౬

౧ వ సందిక

నిగళబంధనం

సుప్రహృణ్యశాస్త్రి—సంపాదకుడు

మొదటిరంగం

మహామంత్రి తిమ్మరుసయ్యంగారి యిల్లు. లోపలి వసారాలో, తిమ్మరుసు, కుగ్గిమీద కూచుని వుంటాడు. అతని భార్య, లక్ష్మమ్మ, కొంచెం పక్కగా నుంచుని వుంటుంది.

తిమ్మరుసు—ఇంకేం లాభం లక్ష్మీ! అంతా అయిపోయింది. అదొక స్వప్నం. అదొక కట్టుకథ అనుకో.

లక్ష్మమ్మ—మీకేం, చెబుతారు. మనస్సులో నాటకోడమే వస్తే అడది యిక మరిచిపోలేదు. కృష్ణుడెదురుపడితే మీ కెలా వుండేదో కాని ప్రాజ్ఞత వచ్చిన కొడుకుని చూస్తే యెలా వుంటుందో అలా వుండేది నాకు. అతను, యెడటికి—దగ్గరికి వచ్చి “అమ్మగారూ” అనేటప్పటికి నాకు వొళ్లు గరిపాడిచేసేది. “ఇతగాణ్ణి నాకేడువును యెందుకు పుట్టించాడు కామా!” అని ఈశ్వరుడిమీద నాకు కోపంగా వుండేది.

తిమ్మరుసు—సందేహమా! నాకు గూడా కుడిభుజం పడిపోయింది.

లక్ష్మమ్మ—మీచేతిని మీరే నరుక్కున్నారు. తెలుసునా?

తిమ్మరుసు—కొంతవర కలాగే. ఏం చెయ్యగలనూ? రాజాజ్ఞ అలా వుంది. ఈశ్వరాజ్ఞ నేనా ఉపదాట వచ్చు

గాని రాజాజ్ఞ సత్తామించడమే! రాజసేవ నిజంగా పాములతో చెలగాటమూ, కత్తులమీద సామూనూ. ఏమాత్రం మోచూ, తక్కువా వచ్చినా బుద్ధి లెగిసి పోతాయి.

లక్ష్మమ్మ—తాక్కాని కిదో కనచం దొరికింది. అయినా, మహారాజు కృష్ణుణ్ణి కడతేర్చి మనడంలో—
(అర్థోక్తి)

తిమ్మరుసు—కడతేర్చి మని కాదు రాజాజ్ఞ. కళ్ళు పీకించ మనీ.

లక్ష్మమ్మ—కృష్ణుడు జీవచ్ఛవం అయిపోవా లనీ. కదుటండి!.....అయితే: రాజాజ్ఞకంటే యెక్కువ వనే చేశారు మీరు. అవునా?

తిమ్మరుసు—అది కృష్ణుని కోరిక.

లక్ష్మమ్మ—పోనీ, ఆవివరాలేనా చెబుతారా?

తిమ్మరుసు—చెప్పడాని కేం వుంది? రాజాజ్ఞ అనే టప్పటికి గుడ్లు పీకేశాడు తలారి. తరవాత, అబాధ సహించలేకా, యిక ఒరికివుంటే మాత్రం లాభం యేమిటనీ, ఒరికివున్నంతకాలమూ తల్లి నేడ్చించడం మంచిది కాదనీ (అర్థోక్తి)

లక్ష్మమ్మ—ఇది సంతోషపెట్టడం కాబోలు.

తిమ్మరుసు—ఒక విధంగా అలాగే చెప్పవచ్చు. కుంటి అయినా, గుడ్డి అయినా కొడుకు—అందులోనూ యేకపురుషుడు బతికివుండడం తల్లికి సంబరమే; కాని యిది సామాన్యసంసారుల సంగతి.

లక్ష్మమ్మ—నాగమ్మగారి బతుకు అంతకంటే లాభాన్నం చేశారు మీరు.

తిమ్మరుసు—ఎంతచెట్టుకి అంతగాలి కదూ? నేల మీద వున్నవాడు పడితే దెబ్బ తగలదు, స్థితి మారదూ. కొండమీద వున్నవాడు పడ్డా డంటే మాత్రం తుక్కుతుక్కుయిపోతాడు.

లక్ష్మమ్మ—మనకి ధర్మసూత్రాలకు లోటుమిటి లేండి. తరవాత యేం జరిగిందో చెప్పండి.

తిమ్మరుసు—మరి అడ్డుతగలకు. కాని నవ్వు పినడం మాత్రం మంచిది కాదు.

లక్ష్మమ్మ—ఎంచేలో?

తిమ్మరుసు—నీగుండె బేజా రయిపోతుంది.

లక్ష్మమ్మ—మీగుండె రాయిచేసుకున్నారు. నా గుండె వ్రేమే అయిపోయింది. ఛరవా లేదు చెప్పండి.

తిమ్మరుసు—అవునవును. “నైజా దషి కశోరాణి” కదూ? మరి విను. ఒతికి వున్నంతకాలమూ తల్లి నేడ్చిందడం మంచిది కాదనీ “అది రాజాజ్ఞ అయితే యిది నాకోరిక. తల కొట్టించివెయ్యండి” అన్నాడు కృష్ణుడు.

లక్ష్మమ్మ—ఆపశంగా, ఆపనిమాత్రం, మీచేస్తోంటే చేశారు. కాదు టండి?

తిమ్మరుసు—నీకు తెలవని దేం వుందీ?

లక్ష్మమ్మ—నిజం చెప్పండి స్వయంగా—(తిమ్మరుసు కుడిచెయ్యి చూపిస్తూ) ఈపుక్కుచేస్తో—(అర్థోక్తి)

తిమ్మరుసు—“కర్తా, కారయితా—” కదూ? స్వయంగానే అని చెప్పవచ్చు.

లక్ష్మమ్మ—గుండెలు కొట్టుకుంటున్నాయి. శరీరం జలదరిస్తోంది.....అయితే: రాజాజ్ఞ నిర్వహించడానికి వెళ్ళడానికి ముందు మీ రోమాటు యింటికి రావలసింది.

తిమ్మరుసు—ఎందుకూ?

లక్ష్మమ్మ—కృష్ణుడు నాగమ్మగారి కొడుకు కాదు, నాకొడుకు.

తిమ్మరుసు—అయితే?

లక్ష్మమ్మ—కత్తె డయితే ముందు నన్ను సరికివేసి, కృష్ణుణ్ణి తరవాత కడతేరిస్తే మీ కింకా కీర్తి కదూ?

తిమ్మరుసు—(కిందికి చూస్తూ పూరుకుంటాడు)

లక్ష్మమ్మ—నిర్దోషిని, అమాయకుణ్ణి సంహరించడంలో మీరు చాలా రాజభక్తి కనపరిచారండి” (అతి కష్టంమీద దుఃఖం సమాధింతుకుంటుంది)

తిమ్మరుసు—లక్ష్మీ!

లక్ష్మమ్మ—(పలకదు.)

తిమ్మరుసు—లక్ష్మీ!

లక్ష్మమ్మ—ఇంకా వుందా యేమిటి చెప్పవలసింది?

తిమ్మరుసు—ఒక్క అక్షర మేనా లేదు; కాని, చూడూ. ఆవేశం తెచ్చుకోకు. శివుడి ఆజ్ఞ లేనిదే చీమ అయినా కట్టదు.

లక్ష్మమ్మ—(గద్గదికతో) ఒక్కొక్కప్పుడు “దేవుడున్నాడ” అనిపిస్తూ వుంటుంది.....కాకపోయినా యిది యీశ్వరలీల అని చెప్పుకుని పూరుకోక యిప్పుడేమిటి చెయ్యడం?.....కృష్ణుడుంటే యేమీ లోటుండదు. ఇప్పుడతను లేడు. నాగమ్మగారి కింకేమీ లేదు. అంతా శూన్యం. అంతా అంధకారం. విజయ నగరంలో అలాంటి మనిషి లేడు. దేవుడి కళ్ళతని మీదే పడ్డాయి.

తిమ్మరుసు—కృష్ణుడు సర్వలక్షణసంపన్నుడే కాక పోతే అలాంటి రాజాజ్ఞ పుట్టివుండకే పోవును.

లక్ష్మమ్మ—పుట్టినా నాకు దుఃఖమే లేకపోవును... ..(నిట్టూర్పు విడిచి) విడుస్తూ విడుస్తూ వున్న తామరమొగ్గని చిదిమేశా రండి మీరు.

తిమ్మరుసు—చెప్పాను కాదూ? మనుష్యుడేం చెయ్యగలడూ? అయినా, కృష్ణు డీక్షుడ్రమానవలోకం లో వుండలేగ్గవాడు కాదు.

లక్ష్మమ్మ—అలాంటి వాళ్ళుంటే మానవలోకానికి డుడ్రత్వమే లేకుండా పోతుంది.....కానివ్వండి.....

అధర్మం జయించింది.....అయితే, యిదే స్థిర మయి పోతుందా ?

తిమ్మరుసు—అలా అయితే, అనలు, స్థిరమైన పదార్థం యేం వుంది లక్ష్మీ ?

లక్ష్మమ్మ—చివరికి వేదాంతం.....అవును. కృత కృత్యులైనవా రెన్నేనా శ్రీరంగస్థితులు చెబుతారు.

(అప్పుడు చొక్కా దూకున నీలమ్మ లోపలికి వస్తుంది. నీలమ్మను పులికిపడి చూస్తాడు. నీలమ్మ కైలాసాని నీలమ్మనును పొడవతోతుంది. లక్ష్మమ్మ చతురులైన నీలమ్మ చెయ్యి పట్టుకుంటుంది)

తిమ్మరుసు—(ఉరిమిపట్టి) నిలు. (నరిగా కూచుని) నువ్వా ? సరే. (వత్సస్థలం చూపించి) పాడు. విడిచిపట్టు లక్ష్మీ!

నీలమ్మ—(స్తబ్ధ అయి కైజారు జారవిడిచి దుఃఖం కో కూలబడి) పాపాత్ముడా ! నా కృష్ణుణ్ణి చూస్తే నీకు పట్ల కుట్టాయా ?

లక్ష్మమ్మ—(నీలమ్మ చెయ్యి విడిచిపెట్టి, నీలమ్మ కేసీ, తిమ్మరుసు కేసీ చూస్తూ వుంటుంది)

తిమ్మరుసు—(నీలమ్మ కేసీ గంభీరంగా చూస్తాడు) నీలమ్మ—నా కృష్ణుడు—నాదేవుడు—నారాయణునిన్నేం చేశాడూ ? ఎవ్వని మాత్రం యేమి చేశాడూ ? దేవాలయంలోనుంచీ తీసుకుపోయావు. ఒక్కమాటు మూకంటబడనిస్తే నీవుట్టి మునిగిపోవునా ?.....దుర్గాదా ! ఈ పాపం నిన్ను కట్టి కుడపడూ ?

లక్ష్మమ్మ—ఎవ రండి యీ అమ్మాయీ ?

తిమ్మరుసు—పాపారాయణుడగారి కూతురు. నాగమ్మ గారికి మేనగోడలువరక. తలిమ్మా సంగతి బోధపడిందా ? (నీలమ్మతో) నీలా ! లే. కూచునే వున్నా వేం ? కైజారు పుచ్చుకో. నాపని నేను చేశాను. నీపని నువ్వు చేసుకో.

నీలమ్మ—(లేచి, పులుకూపులుకూ చూస్తూ) నిన్ను పొడిచేసి, నీయిల్లాలిని నాలాగ చెయ్యడమే నాపని. క్షణం దాటిపోయింది. సమయాని కీవిడ దగ్గరే వుండి పోయింది.

తిమ్మరుసు—ఉంటే యేమీ ? ఈ మాటు అడ్డుకో దులే.

లక్ష్మమ్మ—ఎంత పని చేశా రండి మీరూ ?

నీలమ్మ—(లక్ష్మమ్మని చూసి, తిమ్మరుసు కేసీ తీవ్రంగా చూస్తూ) కల్లు మూసుకుపోయి వున్నాను. మంచి చెడ్డా యేమేనా తెలిస్తేనా ? బ్రాహ్మణుట. శండాలుడు. రాక్షసుడు. (లక్ష్మమ్మ కేసీ తిరిగి) నీకడకారం చెయ్యక తప్పదు. అను, రాజు చావడంవల్లా, యిన్ని అడ్డు చేస్తే వాను లేచిపోవడంవల్లా నీ మొగుడికి స్వతంత్రం వచ్చిందని వానిగిపోతున్నావు కారూ నువ్వు ?.....ఎంత సేపురూ యీలాంటి ?.....నేమీ అడదాన్నే. అడదాని హృదయస్పృహనం మూపుంబులో ఆడదానికి తెలవాలి కాని ముగిసే క్కెరు తెలుస్తూనే ?..... నీ కళ్ళకి గూడా బాగా కలిగిందివడం యెందుకూ ? (తిమ్మరుసు కేసీ తిరిగి) రాకార్యపురంపా ! బ్రాహ్మణ. (కైజారు పుచ్చుకుని, చూపుతూ) లేచి, వెళ్ళిపోయింది)

తెరలో

నిలు. ఎక్కడికి వెడతావ ?
తిమ్మరుసు—తమ్ముమా ! ఏమీ అవ్వక. వెళ్ళిపో నియ్యి.

లక్ష్మమ్మ—ఇంతలా యేమి అడుక్తి ?
తిమ్మరుసు—తేరీ వాత చెబుతాను. (లేచి నుంచుని) అక్కడ, నాగమ్మగారి అక్కగారువులు చూశాక వుంటారు. దాసీలు కూడా కిత్తులు చూపుతారు. కూడో దానికి వీలులేదు. (ఎక్కడ చూస్తూ) గోవిందా !

తెరలో

వెస్తున్నాను.

లక్ష్మమ్మ—ఏమిటి తరవానా ?
తిమ్మరుసు—చూస్తూ వుంటా వుంటా.
గోవిందరాజు—(ప్రవేశించి) ఎందు కన్నయ్యా ?
తిమ్మరుసు—కత్తి తీసుకురా.
గోవిందరాజు—బాగు చాలా ?
తిమ్మరుసు—చంద్రవళమే తీసుకురా.
గోవిందరాజు—సరే. (వెళ్ళిపోతాడు)

లక్ష్మీమన్—ఇప్పుడేనా మీరు శాంతికోసం చూడ రన్నమాను.

తిమ్మరుసు—శాంతా?.....ఇక వానలే శాంతి. నిష్కారమున శాంతి యేమిటి? అగ్నిహోత్రం పూరంతా పాక్షిపుష్పం దిద్దుడే. ఉనికిలు నేస్తూవుంటుంది. జగన్నాథుని ఉనికిని చూడండి. ఇది నిలవదు. అయిన కావాలి. జనమయం కావాలి. రక్తం నవహించాలి. ఇక పోలోపాలి అయిపోతుంది. అడవాల్లా మొగివాల్లా కూడా కలసి ఉంటుంది. మూలం యెన్నివిధాల జరిగడాని కవకాశం పుట్టుకోవడానికీ ప్రయత్నాలూ జరుగుతాయి. లక్ష్మీ! జాగ్రత్తగా ఉండండి! నుడిగాలి వీస్తుంది. మూలమన్నవాళ్లు కూడా మూలమనే నమ్మరు. తమకు నమ్మేది కూడా మొగిపుష్పం.

లక్ష్మీమన్—ఎరుగుదును.

తిమ్మరుసు—ఈలోలం అగ్నిహోత్రాదాకా నాకు తెలియవు. నువ్వెక్కడో, నేనెక్కడో? తెలిసిందా?

లక్ష్మీమన్—కానివ్వండి.

తిమ్మరుసు—జాగ్రత్త, ఎప్పుడీ కేమిటో;

లక్ష్మీమన్—గోటిహోత్రాదాకాన్నీ గొడ్డలికి తెచ్చుకుంటారు. శ్రుల చాతుర్యం కూడా చూస్తారు పురుషులెవరూ.

గోవిందరాజు—(కత్తి తెచ్చి తిమ్మరుసు చేతి కందిస్తాడు)

తిమ్మరుసు—(కత్తి పుచ్చుకుని వారలోనుంచి కొంచెం తీసి చూచి) మొన్ననే చికిలీ చేశాడు కమ్మరి. వెంటనే పని—(అథ్లోక్తి)

లక్ష్మీమన్—(అథ్లోక్తి పుకార్లు) ఇంకోటి చూసుకోండి మీరు.

గోవిందరాజు—(ఉలిక్కిపడతాడు)

తిమ్మరుసు—(గంభీరంగా నిలిచి) ఏమిటి?

లక్ష్మీమన్—తరవాత మాట్లాడుకుందాం.

తిమ్మరుసు—అంటే?

లక్ష్మీమన్—అక్కడ మీరూ యిక్కడ నేనూనూ.

తిమ్మరుసు—ఏమిట?

లక్ష్మీమన్—అక్కడ మీరేం చేస్తే, యిక్కడ నేనడి. ముందు అడవాన్ని, తరవాత కెక్కలు లేని దాన్ని చేసి, నాగమ్మగారికి, చివరికి, నర్మనాశం చేస్తారా మీరు? నేను చూస్తాను. దిక్కలేనివాళ్లకి దేవుడే దిక్కు. గర్వించండి. జగన్నాథుని ఉనికిని చూడండి. నిజమే. నాలుగు తెలుపులూ బిగించి పట్టి బంధిద్దామంటే పిల్లి, గుడ్డు వీకేస్తుంది. యెరుగుదురా మీరు? సముద్రం చల్లనిదైనా అందులో బడబాసలం వుందనీ, రాకరాక అని పైకి వస్తే యిక్కడ పడ్డ బుడ వని తెలుసునూ మీరు?.....వెళ్ళండి. (కత్తి మొన నేలమీద ఆవిరించి, ప్రత్యాలింపచేసినట్లుగా నిలిచి, శిరసు వంచుకుని) నాకు నేల వివ్వండి.

తిమ్మరుసు—(భార్య శిరస్సుమీద చెయ్యి వుంచి) లే. స్నిహితులం కొనసాగుగాక.

లక్ష్మీమన్—(లేచి) నేలవు. (వెళ్ళిపోతుంది.)

గోవిందరాజు—జయం కలగా అని దీపించా వేమిటన్నయ్యా?

తిమ్మరుసు—ఏం?

గోవిందరాజు—నీకు నువ్వే అవజయం—(అథ్లోక్తి)

తిమ్మరుసు—అవును. కొడుకు చేతిలో తండ్రి, భార్య చేతిలో భర్తా వాడిపోదం కంటే అందం యేమి వుందోయ్? సంగతి కనిపెట్టావా? సర్వకమించిన అధికారం అన్యాయం కాకుండా వుండడానికి ఆవిడ ప్రయత్నిస్తే, అధికారం సంపాదించుకోవడానికీ విడ ప్రయత్నిస్తారు. అక్కడ భర్త మంత్రి, యిక్కడ భార్య మంత్రినీ, ఎంత చక్కని సన్నివేశమో చూశావా? ప్రపంచంలో వాక్కా నాకు తప్ప యిలాంటి యోగ్యత మరెవరికీ కలగలేదు. ఇక కలగదు కూడానూ.

గోవిందరాజు—చాలా తమాషాగా వుంది.

తిమ్మరుసు—ఇంకా సందేహమా?

గోవిందరాజు—కాని వదిల వంటరిగా వెనుకొంది. నీలమృత్యువు అల్లరి చేసి వెళ్ళింది. దాలో కనబడితే—(అథ్లోక్తి)

తిమ్మరుసు—కనడడమే వస్తే వెంటనే కత్తు కలిసి పోతుంది. ఏమీ భయపడనక్కరలేదు.

తెరలో

“నూరప్ప”

“రథం వచ్చి సిద్ధంగా వుంది అమ్మగారు”

“సరే”

తిమ్మరుసు—అప్పన్నని వొకమాటు తీసుకురా.

గోవిందరాజు—సరే. (వెళ్ళిపోతాడు)

తిమ్మరుసు—పుడ్డూరాలు పుట్టాయంటే అత్తవ్యమా? మహారాజు, చస్తూ చస్తూ సుఖంలో వున్న ప్రాణాలను దుఃఖంలో వేసి పోయారు. ఎరగనివాళ్ళకి రాజ్యాధి పుట్టించారు. లక్ష్మీ మంత్రాంగంలో తిమ్మరాజు హత్య కోసం ప్రయత్నాలు జరుగుతాయి. నీలమ్మ, నామిది కసి అలా తిప్పుతుంది. దీని కంటటికి యెడటి పచ్చ నహించలేని ఓబమ్మగారే కారణం. కృష్ణరాయుడు లేక పోవా లంటే, యిప్పు డావిడకు మనసు డేనా తక్కి యోగం లేనట్టుంది.....వీరిభోజ్య మైన రాజ్యం కోమటియక్తులకు నిలుస్తుందా?

గోవిందరాజు—(నాదిండ్ల అప్పన్నతో వచ్చి) అప్పన్న వచ్చాడు.

తిమ్మరుసు—వచ్చాడా? అప్పన్నా! సంగతంతా గ్రహించావా?

అప్పన్న—పూర్తిగా గ్రహించాను. తుపాను చెలరేగే టట్టుంది; కాని యిప్పటిమట్టికి పట్నం అంతా నిమ్మకు నీరుపోసినట్టుంది.

తిమ్మరుసు—అంటే గుసగుసల్లో వుం దన్నమాట వ్యవహారం.....సర్వసైన్యాధిపత్యం నీదీ. వెళ్ళిపో. జాగ్రత్త నుమా!

అప్పన్న—మీ కేమీ జెంగ అక్కరలేదు. అంతా నిశ్చలంగా వుంచుతాను.

తిమ్మరుసు—సరే. వెళ్ళు.

అప్పన్న—మంచిది. (వెళ్ళిపోతాడు.)

తిమ్మరుసు—గోవిందా!

గోవిందరాజు—ఎందు కన్నయ్యా?

తిమ్మరుసు—విజయనగరంలో చెలరేగుతూ వున్న యీ అంతఃకలహాలు కారణంగా సామంతులలోనూ, సరదారులలోనూ స్వచ్ఛా వాంఛ పుట్టినట్లు. శత్రువులు భేరిలు మోగించినట్లు. జాగ్రత్త. పట్నం నీచేతిలో వుంచుతున్నాను.

గోవిందరాజు—సంతోషం. ఏమీ అపాయం రా నివ్వను.

తిమ్మరాజు—మరి వెళ్ళిపో.

గోవిందరాజు—ఇదిగో, వెళ్ళిపోయాను. (వెళ్ళిపోతాడు)

తిమ్మరుసు—ఇది సుఖాంశం అవుతుందా, దుఃఖాంశం అవుతుందా? చూస్తూ వుండగా స్వనివహిం యెంత ముదిరిపోయిందీ?.....ముసిగిపోయి డేమీ లేదు. కంఠా దిక్కులేదు. (చేతులు చూసుకుని) కత్తిమాట మోచేపోయాను.....అక్కడికి వెళ్ళి పుచ్చుకుంటాను. కాకపోయినా, సరాల్లో పట్టుకోవాలి వుంటే యెడటివాళ్ళి, ఆయుధాలు మనచేతికి నస్తాయి.

(వెళ్ళిపోతాడు)

రెండో నింగం

(నాగమ్మనగరు. ఒక కసారాలో నాగమ్మ పీట మీద కూచుని వుంటుంది. కైజారు ముందు పెట్టుకుని ఆమె కొక పక్కినా నీలమ్మ కూచుని వుంటుంది. ఆపనిమీదా, యాపనిమీదా, మధ్య మధ్య, దానీలు కస్తూ పోతూ వుంటారు.)

నాగమ్మ—నేను పెద్దదాన్ని. నువ్వు చిన్నపిల్లవు. పైగా యిద్దరికీ దుఃఖం తలముసలంగా వుంది. మనం పగ తీర్చుకోగలమా?

నీలమ్మ—ఎందుకు తీర్చుకోలే మ త్రయ్యా? యథా శక్తి. ఎవరు చేసినా అంతే. పుట్టింది రాచకలం. పైగా, అవకారమూ, పరాభవమూ ఇదిగాయి. శరీరం దహించుకుపోతూవుంది. ఇక యీజన్మకి సుఖ మెలాగా లేదు. బతుకూ సందేహమే. వీలయినంత వర కేనా పగ తీర్చుకోకపోతే యిక చేసే చేం వుంది?

నాగమ్మ—నాకూ నీకూ భేదం వుంది.

నీలమ్మ—పాతా కొత్తానూ. అంతకంటే యేమీ లేదు. తిమ్మరుసయ్య చేసిన గాయమీద మీరు కారం చల్లవద్దు.

నాగమ్మ—కొంచెం వెనకా ముందూ చూడవూ తల్లీ?

నీలమ్మ—వెనుక నుయ్యి, ముందు గొయ్యిసీ. అడియాసలు వద్దు అత్తయ్యా!

నాగమ్మ—నీది వ్యగ్రోత్సాహం.

నీలమ్మ—కనకనే పగ తీర్చుకోవా లని హైరా నయి పోతున్నాను. తిమ్మరు సయ్యని విడిచిపెట్టినా యిప్పుది లేదు; కాని ఆనిర్భాగ్యుణ్ణి పొడిచివెయ్యాలి.

నాగమ్మ—ఏనిర్భాగ్యుణ్ణి?

నీలమ్మ—వాళ్ళీ..... తెలునలేదూ? ఎవడి అధికారిం నిలన దని చెచ్చిసరాజ ఇంత పని చేయించాడో—(అధోక్షి)

నాగమ్మ—తిమ్మరాజానా?

నీలమ్మ—పేరుచ్చిరిస్తే పాపం చుట్టుకుంటుంది. వాళ్ళే.

నాగమ్మ—(ఉద్రేకంతో) ఏమన్నావు కోడలా?

నీలమ్మ—(ఆవేశంతో) ఎవడిమూలంగా నాకు బావయ్యగారు లేకపోయాలో ఆయెల్లాటిశనిగాళ్ళి హతంచేసి,మీ పెద్దనవతికడుపున చిచ్చుపెట్టి—(అధోక్షి)

నాగమ్మ—అదీ మాట! నీలం! ఎంత చల్లని మాట చెప్పావూ? ఒక్కమా రిలా రా తల్లీ!

(నాగమ్మ చేతులు చాపుతుంది. నీలమ్మ దగ్గరికి వెళ్లి కూచుంటుంది. నాగమ్మ నీలమ్మని గట్టిగా కాసిరించుకుని మార్దాహూనం చేస్తుంది.)

నాగమ్మ—నాకూనా! ఇక నీకు అడ్డు చెప్పను.

ఎలా చేస్తావో ఆకాస్తపనీ చేసేస్తావా తరువాత నువ్వు నేనూకూడా బావయ్యదగ్గికి సంతోషంగా వెళ్లిపోవచ్చును.

నీలమ్మ—ఇంతవరకూ నాకు కనే గాని మీ ప్రోత్సాహం లేదు;ఇక చూడండి, ఈరాత్రి కడిచాలప్పటికి యేడుపులూ పెడబాబులూనూ.

(అప్పు డొక దాసి లోపలికి వస్తుంది)

దాసి—లక్ష్మమ్మగారు వస్తున్నారట అమ్మగారూ! నీలమ్మ—తిమ్మరుసయ్య పెళ్లామా? (లేచి వెళ్లి పోతుంది)

నాగమ్మ—పరామర్శకి కాబోలు. మొగుడు మింగెయ్యడమూ, పెళ్లం వగచడమూనూ.

నీలమ్మ—(పరుగుపరుగున వచ్చి కైబారు దూసి చేతపుచ్చుకుని) లక్ష్మమ్మఖడ్గం పట్టుకుని వస్తోంది. నేను చెయ్యబోయిన పనికి బదులు చేస్తుంది కాబోలు. నచ్చిందంటే పొడిచేస్తాను. ఏ మత్తయ్యా?

నాగమ్మ—తొందరపడకు తల్లీ!

నీలమ్మ—ఇక నేను ఆగలే సత్తయ్యా!

నాగమ్మ—నచ్చిన పనేమిటో తెలుసుకోకుండా దుడుగు మంటే గేలం నెయ్యవచ్చునా అమ్మా?

నీలమ్మ—(మొగం నంచుకుని పూరుకుంటుంది)

దాసి—ఏమి సెలవు అమ్మగారూ?

నాగమ్మ—తీసుకురా.

దాసి—చిత్తం అమ్మా! (వెళ్లిపోతుంది)

నాగమ్మ—వెంట యెవ రేనా పున్నారా తల్లీ?

నీలమ్మ—అవిడ తమ్ముడు, మాచిరాజు వియ్యన్న గారు కూడా వస్తున్నారు.

నాగమ్మ—(అలోచిస్తూ) ఎందు కయి వుంటుంది?

(అప్పుడు దాసికంట లక్ష్మమ్మ, మాచిరాజు వియ్యన్న వస్తారు. దాసి పక్కకి తప్పుకుంటుంది. నాగమ్మ, చూచి, మొగం కంచుకుంటుంది.)

నీలమ్మ—(లేచి) అక్కడ నుంచో. అడుగు ముందుకు వేళా వంటే బాగా జరుగదు.

లక్ష్మమ్మ—బాగా జరగ దంటే?

నీలమ్మ—పొడిచేస్తాను.

లక్ష్మమ్మ—నీయిష్టం.నాకేమీ అభ్యంతరం లేదు. నీకంత వుబలాటంగా వున్నప్పుడు నే నేందుకు కాదనాలి? అయితే: ఇక్కణ్ణుంచి అడుగు ముందుకి వేస్తే కదా పొడవడం? పని వచ్చినప్పుడు నేను చెప్పే అడుగువేస్తానులే. నాగమ్మగారూ! తమకు గొప్ప ఆపడ వచ్చింది

అయినా నేనిప్పుడు పరామర్శ చెయ్యడం కోసం రాలేదు.

నాగమ్మ—భర్తగారు చేసిన దానికి తరవాతి తీర్మానానికి వచ్చారా? అది రాజుగారి ఆజ్ఞ అయితే యిది రాణిగారి ఆజ్ఞ గాబోలు.

లక్ష్మమ్మ—రాజు చచ్చిపోయాడు. ఇక రాణి అంటే యెవరూ?

నాగమ్మ—(చకిత అయి చూస్తూ పూరుకుంటుంది)

లక్ష్మమ్మ—విజయనగరిసింహాసనం యిప్పుడు కాశీ గా వుంది. రాజే లేనప్పుడు రాణి అంటే యెవరీ?

నాగమ్మ—తమ మాటలు విచిత్రంగా వున్నాయి. ఏదో కొత్తధోరికి స్ఫూర్తిస్తోంది. కానీ మొదలూ తుదా అలాగాహన కానడం లేదు. తమరు, నేనుకున్న పనికోసం వచ్చివుండకపోతే, తమ శ్రద్ధేశం యేమిటో స్పష్టంగా సెల విప్పించండి.

లక్ష్మమ్మ—ముందు, తమరు, నాకోకటి దయచేస్తే తరువాత నేనంతా సవిస్తరంగా మనవి చేసుకుంటాను.

నాగమ్మ—అదేమిటి?

లక్ష్మమ్మ—తమరు నాకు మంత్రిపదవి దయచేయాలి.

నీలమ్మ—(ఉద్దేశంతో) వల్లకాదు. నువ్వు మా పిల్లరలేదు.

నాగమ్మ—ఒక్క నిమిషం పూరుకోతల్లీ! (లక్ష్మమ్మతో) తమకు మంత్రిపదవి యివ్వడానికి మా కేం వుంది లక్ష్మమ్మగారూ?

లక్ష్మమ్మ—ఉపయోగించుకోవా లనే సంకల్పం వుంటే అన్నీ వున్నాయి. సరసరాయలవారి దేవేరికి లేని దేమిటి?

నాగమ్మ—దానివల్ల నాకేం వచ్చింది?

లక్ష్మమ్మ—ఆశ తెంపుకుని కూచుంటే నే నేం చెప్పగల సమాధి?

నాగమ్మ—తమరు నాకు బోధపడేటట్టు సెల విప్పించాలి.

లక్ష్మమ్మ—వీడి తరవాత రాజు కావలసినవాడు ఫలానా అని యిద్దరి మొగల మీదా రాసివుంటుందా

అమ్మా! రాజయోగం వున్నవాడు ఒక రాజుకి ఉత్త రాధికారి కావచ్చు. ఒక రాజ్యం అయినా ఏల్పించు

కోవచ్చు. ఒకడి రాజ్యం అయినా ఆక్రమించుకోవచ్చు. రాజుల కొడుకు లెందరో భిక్షాధికారు లయిపోయారు.

సామాన్యు లెందరో రాజు లయిపోయారు. తమభర్త గారి చరిత్ర మనసం చేసుకుంటే చాలదూ అమ్మా?

నాగమ్మ—తమరు నామనస్సు కిక్కిస్తూ వున్న దమృతమో విషమో తెలవడం లేదు.

నీలమ్మ—విషం విషం. ఈ విడ మాటలు సమ్మతం డత్తయ్యా!

నాగమ్మ—కాస్త వోషిక పెట్ట వస్తూ తల్లీ! ఏ మంటారు లక్ష్మమ్మగారూ తమరూ?

లక్ష్మమ్మ—ఇప్పుడేనా నాకు మంత్రిపదవి ముస్తారా? నాగమ్మ—బోధపడుతోంది. అదా సంగతి? అయితే ప్రయోజనం వుంటుందా?

లక్ష్మమ్మ—నాకు మంత్రిపదవి దయచేస్తే గాని వొక్క అక్షర మేనా చెప్ప నిక.

నాగమ్మ—భల్లూకపు పట్టు పట్టారే? నీ మరీ. మోసం జరిగినా యిదివరకే జరిగిన విషయ కంటే గొప్పది జరగదు. (లేచి, లక్ష్మమ్మని సమీపించి) ఇదిగో నా

భవిష్య దభ్యుదయానికి తమర్ని నామంత్రిగా ఏర్పరుచు కుంటున్నాను. (చేతిలో చెయ్యి వేస్తుంది)

లక్ష్మమ్మ—అంటే?

నాగమ్మ—నాకు పదవి వచ్చాక తమరు మంత్రి లన్నమాట.

లక్ష్మమ్మ—అయితే, నేను సలహాలూ ఆలోచన లూ అప్పణ్ణించే చెబుతాను.

నాగమ్మ—అయితే ఏమంటారూ తమరూ?

లక్ష్మమ్మ—అపదవి నాకిప్పుడే స్వాధీనం కావాలి.

నాగమ్మ—అయితే సరే. తమరు ఇప్పణ్ణించి నాకు మంత్రిగా వుండండి. ఇదే మాట. (మళ్లీ చేతిలో చెయ్యి వేస్తుంది)

లక్ష్మమ్మ—ఇక వినండి.

నాగమ్మ—సెల వివ్వండి.

లక్ష్మమ్మ—రాజ్యాలు మంత్రాధీనాలు. మంత్రులంటే మంత్రాలకు భౌతికస్వరూపాలు. కనక ప్రభువులు మంత్రుల మాటలు పాలిస్తూ వుండాలి.

నాగమ్మ—సరే.

లక్ష్మమ్మ—అక్కడ భర్త మంత్రి, ఇక్కడ భార్య మంత్రినీ. తత్వం గ్రహించగలవాళ్ళ కేమీ వుండదు; గాని సామాన్యవృత్తికి మాత్రం యిందులో తీసినకొద్దీ అర్థం లున్నాయి.

నాగమ్మ—అవును.

లక్ష్మమ్మ—తమకు తీరిని అవకాశం జరిగింది. అవకాశం అంటే అంతటిదీ యంతటిదీ కాదు, కడుపుచిచ్చు. అయితే: ఈ అవకాశం యెవరు చేశారని కాదు ప్రశ్న, ఎవరు చేయించారు? ఇది తమకు సంభవించడానికి కారణం వాకినూ, సాధనం వాకినూనూ,

నాగమ్మ—ఊహా,

లక్ష్మమ్మ—తమ కమార్తణ్ణి చంపినవారు మా వారే; కాని చంపించినవారు తమ నవతి కొడుకు.

నాగమ్మ—అవును. ఏమీ సంఘటనం లేదు. అందులో నవతి ప్రోత్సాహం కూడా చాలా వుంది. ఆవిడ నాకొడుక్కి విషప్రయోగం చేయించడానికి మూడుమాట్లు ప్రయత్నించడం నే నెరగనూ?

లక్ష్మమ్మ—అవునుగదా?

నాగమ్మ—ఏగ్రహం వక్రించడవల్లనో యిప్పుడిలా చేశారు; గాని అప్పుడు తమ భర్తగారే కాదు నా తండ్రిని రక్షించినవారూ?

లక్ష్మమ్మ—అంటే తమకి శత్రువు లెవరో సాధించవలసినవారెవరో తెలుసు నన్నమాట.

నాగమ్మ—కానివ్వండి.

లక్ష్మమ్మ—కానివ్వ మంటే కాదు. నామాటలు తమరు నమ్మారా లేదా?.....ఒకటి మనవి చేస్తాను. అలకించండి. ఇప్పుడు నేను తమకి మంత్రిగా వున్నాను. ఒకరినా నాశనం చేయించడానికి తమరు నిశ్చయించుకుంటారు.

టారు. అది చెయ్యవలసిన దని నా కాజ్ఞాపిస్తారు. నేనా పనిచెయ్యాలా అక్కణ్ణేదా?

నాగమ్మ—ఊ.

లక్ష్మమ్మ—ఊ అంటే కాదు. స్పష్టంగా సెలవివ్వండి.

నాగమ్మ—చెయ్యాలి.

లక్ష్మమ్మ—మావారు చేసిన పని అంతే.

నాగమ్మ—సరే.

లక్ష్మమ్మ—తమమీద మావారి కేమీ ద్వేషం లేదు. తమరుకూడా వారిని ద్వేషించకూడదు.

సీలమ్మ—ఇదా అమ్మా యెత్తూ? అత్తయ్యా! —(అర్థోక్తి)

నాగమ్మ—ఇంకొక్క క్షణం వూరుకో తల్లీ! సెలవిప్పించండి లక్ష్మమ్మగారూ!

లక్ష్మమ్మ—కృష్ణుడు ప్రయోజకుడు కనక తమ అనంతరం తమ కొడుక్కి రాజ్యం దక్కనివ్వడమో నని తమ ననితొడుకు ఇంతవని చేయించారు. కృష్ణుడు లేకపోతే మాత్రం ఆపిల్లాడికి రాజ్యం తక్కువగా ఉండేదేమోనని మన కేమి అడ్డూ?

నాగమ్మ—బాగా సెలవివ్వండి.

లక్ష్మమ్మ—రాజ్యంకోసం వారు మనకృష్ణుని లేకుండా చేశారో, ఆరాజ్యంకోసం మనమున్నా అకులకుని లేకుండా చేద్దాం.

నాగమ్మ—చాలా బాగానే వుంది. కాని సాధ్యమా?

లక్ష్మమ్మ—అది సాధ్యపడుతుందా, రాజ్యం మనది. ఓడిపోతామా? తమ కిదివరకే నర్వనాశం సంభవించివుంది.

నాగమ్మ—ఊహా.

లక్ష్మమ్మ—అదికాక: మనుష్యులు జయం అనుకుంటే అవజయం కావచ్చు. అవజయం అనుకుంటే జయమున్నూ కావచ్చు. ఇది చిట్టచివరగాని తేలే విషయం కాదు.

నాగమ్మ—అవును

లక్ష్మమ్మ—కనక ముందు మనం ఆపురుగును నలిపివేద్దాం

నాగమ్మ—(చకితయై నీలమ్మకేసి చూస్తుంది)

నీలమ్మ—బాగానే కనబడుతోంది. మనం అనుకున్నదీ యిదే కాదా?

నాగమ్మ—ఇంకా సెల వివ్వండి లక్ష్మమ్మగారూ!

లక్ష్మమ్మ—ఈపని చేస్తే వారూ మనమూ నమాన మాతాం. ఇక రాజ్యం—

నాగమ్మ—అమహారాజు కొడుకు అచ్చుతరాయుడు డనే వున్నాడు. అవిషయంలో మన కేమీ ఆలోచన లక్కరలేదు.

లక్ష్మమ్మ—అతడుమాత్రం కృష్ణుడికంటే యెక్కువ వోబుమ్మగారికి?

నాగమ్మ—అవునునుమండీ! వంశం అయినా నిలవ నిస్తుందో లేదో ఆరాటాని.

లక్ష్మమ్మ—కనక సింహాసనం కూడా మన దృష్టిలో వుండవలసివచ్చే.

నాగమ్మ—అయితే: మనం యితరపని చెయ్యగలమా లక్ష్మమ్మగారూ?

లక్ష్మమ్మ—ఎందుకు చెయ్యలేమా? పురుషులయినా స్త్రీలయినా జీవనం వాకటే. పగలోనూ, ఆశ లోనూ, ఫలంలోనూ, అనుభవంలోనూ స్త్రీ అనీ పురుషుడనీ యేర్పాట్లేమీలేవు. లోకవృత్తం పరిశీలిస్తే ముగవాడికంటే ఆడది లాచ్చు అని యింకా నిర్ధారణ కాలేదు. “మాకు అడ్డమిటి?” అని గర్వించిన పురుషుల్ని స్త్రీలు బోల్తా కొట్టించిన సందర్భాలెన్నో వున్నాయి. రుద్రమ్మతల్లిని మఱిచారా అమ్మా?

నాగమ్మ—నరే. ఇక అవిచక్షణ చెయ్యడం యెందుకూ? ఏటి కడ్డుపడదాం. అయితే డబ్బేమాత్రం కావా లంటారా?

లక్ష్మమ్మ—ఖర్చుపెడితే కోట్లు చాలవు. లేకపోతే ఏని అడ్డదు. (పక్కకి చూసి) ఇలారా తమ్ముడూ!

వియ్యన్న—(చేతులు కట్టుకుని వచ్చి నాగమ్మ యెడట వంగి నుంచుని) తమ సెలవు కోసం యెదురు చూస్తున్నాను.

లక్ష్మమ్మ—ఇతను నాకు తమ్ముడు. మా పితల్లి కొడుకు. పేరు మాచిరాజు వియ్యన్న. బావగారికి తీసి పోడు. తమరు మాతమ్ముణ్ణి పూర్తిగా సమ్మి ఈపనిలో నియోగించుకోవచ్చు.

నాగమ్మ—చిత్తం, అలాగే చేద్దాం.

లక్ష్మమ్మ—తగినంత పని కలిగే దాకా లోపలే వుందాం మనం. ప్రత్యక్షంలో సేనాధిపతి అయినా, మంత్రి అయినా, నౌకరు అయినా స్వమూ మా తమ్ముడే.

నాగమ్మ—(వియ్యన్నతో) మమ్మల్ని వొడ్డెక్కించాలి తమరు. (చేతులు జోడించుకుని ప్రార్థిస్తుంది)

వియ్యన్న—వీలినవారి సేనలో నాటివితం భార పోస్తాను. తమరు నిశ్చింతగా కూచోనవచ్చు.

నాగమ్మ—ఇంకెవరున్నా సూ మనకీ?

లక్ష్మమ్మ—మా మరిది గోవిందరాజూ, నాలల్లుడు అప్పన్నా సమయానికి మన పక్షంలోనే వుంటారు. వారి నిబట్టి యింకా అనేకమంది వుంటారు. తమరు దిక్కు మాలిన స్థితిలో లేరు నాగమ్మగారూ!

నాగమ్మ—తమరుండగా నాకు దిక్కు లేకపోవడం యేమిటి లక్ష్మమ్మగారూ

లక్ష్మమ్మ—కనక, యిక్కడి సంగతి చెప్పండి. తమ ఆత్మబంధువులలో—(అథ్లోక్తి)

నాగమ్మ—నీలమ్మని చూస్తూనే వున్నారు తమరు. నీలమ్మ—ఆపురుగుని నేనే నలిపివేస్తాను.

లక్ష్మమ్మ—ఒక సంగతి, ముందు, తమతో మనవి చేసుకుంటున్నాను. ఒకరి మాటలు విని తమరు నన్నను మానించగూడదు. నేనేమి చెప్పినా నెంటునెంటునే జరిగి పోనూ వుండాలి.

నాగమ్మ—అలాగే జరుగుతాయి. తమయెడల నాకు పూర్తిగా విశ్వాసం కలిగింది. అయితే: మానీలం అలా యెందుకు చేసిందో—(అథ్లోక్తి)

లక్ష్మమ్మ—యెరుగుదును.

నాగమ్మ—నాకోడలిని తమరు క్షమింపకోరుతున్నాను. లక్ష్మమ్మగారి పాదాలు పట్టుకోతల్లీ!

నీలమ్మ—చిత్తం. (వంగి, లక్ష్మమ్మ పాదాలు పట్టుకుని) నానంగతి యెరుగుదు నన్నారు తమరు. క్షమించి రక్షించండి.

లక్ష్మమ్మ—(ఆమెని ఆదరంతో లేవనెత్తి) మీరేమి చేశారో నేను మరిచిపోయాను. మీరు కూడా మరిచి పొండి. మన విషయం పగ సాధించాలి. మాకృష్ణుణ్ణి కూడా మరిచిపోవాలి మీరిప్పుడు.

నీలమ్మ—సాధ్యమా?

లక్ష్మమ్మ—సాధ్యం చేసుకోవాలి. మన పని అయేదాకా మరిచిపోవాలి. ఈలోపున మీరు కనక కృష్ణుణ్ణి తలుచుకున్నా రంటే మీదీక్ష దుఃఖిచ్చున్న మయి పోతుంది.

నాగమ్మ—అవునమ్మా! లక్ష్మమ్మగారి సెల వయేదాకా నాకడుపుచిచ్చు కూడా నేను మరిచిపోతాను.

నీలమ్మ—చిత్తం

లక్ష్మమ్మ—మేమిప్పటికీ యింటికి వెడతాము. మళ్లీ యెప్పుడవసర మయితే అప్పుడు దర్శనం చేస్తాను. ఈలోపుగా నాకర్లుండనే వున్నారు.

నాగమ్మ—బాగుంది. అవసర మయితే యాభై లక్షలు గుమ్మరిస్తాను.

లక్ష్మమ్మ—ఉండనివ్వండి. ఇప్పుడెందుకు తమ్ముడూ?

వియ్యన్న—పీకలమిదికి వచ్చేదాకా దమ్మిడి అయినా కడపవద్దు. అవసరమున్నా లేదు. మనకి సైన్యం లేదను కోవద్దు తమరు. ఖజానామీద కూడా మనకి చెలామణీ వుంది. తమరు ఆజ్ఞలు మాత్రమే దయచేయిస్తూ వుండాలి. చిత్తగిస్తారు కాదూ వియ్యన్న శక్తి సామర్థ్యాలూ?

లక్ష్మమ్మ—మరిశెలవు.

నాగమ్మ—సెలవు.

వియ్యన్న—శెలవు దయచెయ్యండి.

నీలమ్మ—చిన్న త్రయ్యా! సెలవు.

నాగమ్మ—అయితే, లక్ష్మమ్మ గారూ! నాయన కడతేరినట్టే?

లక్ష్మమ్మ—తమ రతేణి మరచిపోవాలి. మనస్సు రాయచేసుకోవాలి.

నాగమ్మ—ఎండుకట్ట నయివున్నాను. అసలు మనస్సంటూ వొకటి వుంటేనా?

లక్ష్మమ్మ—సెలవు.

నాగమ్మ—సెలవు.

(లక్ష్మమ్మ, వియ్యన్న కళ్ళిపోతారు. నాగమ్మ, నీలమ్మ, వానిద్వారందాకా సాగంపుతారు.)

నాగమ్మ—ఇదంతా యేమి టంటావు తల్లీ?

నీలమ్మ—అన లేమి టయినా, చివరి కేమయినా సలహామాత్రం బాగుంది. బావయ్యగారిని కన్నందుకు తమరూ, కొలిచినందుకు నేనూ యింతకంటే చెయ్యవలసిందేమీ లేదు.

నాగమ్మ—చంపి చచ్చిపోదాం. అంతే కాదూ?

నీలమ్మ—మన భవిష్యత్తుతా లక్ష్మమ్మగారి చేతిలోవుంది. ఇప్పుడేమీ తేలదు.

నాగమ్మ—మొగుడికి తగ్గ పెళ్లాం అవిడ. తమ భార్యే మనపక్షంగా వుండడంవల్ల తిమ్మరుసయ్యంగారు మనమీద అంత ఉగ్రత చూపించకూడదు. ఇది కూడా వొకందుకు మంచిదే.

నీలమ్మ—మాబాబయ్యగారితో కూడా యీనంగతి కొంచెం ఆలోచించడం మంచిదండీ అత్తయ్యా!

నాగమ్మ—అవును నాకూనా. కబురుచేద్దాం. ఇంతలోమనం కాస్త ధారకం చేదాం రా తల్లీ.

నీలమ్మ—దయచెయ్యండి.

ఆంధ్రునికి ఆంధ్ర దేశములో భిక్ష వృత్తడంలేదు

భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్

ఆంధ్రదేశానికి దూరదృష్టిగల నాయకుడు కావలయును. ఇప్పుడు దేశంలో చాలామంది నాయకులున్నారు; కాని, ఈనాయకులు దేశానికి భవిష్యత్తునందు భాగ్యోదయ మగుటకు ఏమీ చేశారు— ఏమి దృష్టి చేటి విపరీతపరిస్థితులలో కాదుమేమిటా? మెరిసే మెరపునలే ఆంధ్రదేశ మైపువచ్చుది. ఈదేశీయనాయకులకు ఒక్కమహిమ లోప మున్నది: ఎవరికి వారే తాము ఆంధ్రదేశంపై గొప్పవార మని అహంభావము నడిపి త్రివిధాది గుప్పెడు ఎదిగి ఉన్నది. ఈనాయకులు పరస్పరద్వేషములతో, అజ్ఞాయలతో అల్లాడి, మర్రిపోవుచున్నాడు. అంతకింటి దేశహితైకపక్షరై, తమతమ వ్యావరాయలను పరిశీలించుకుని, ఒక్కొక్క దేశములను ఒక్కొక్క ఆంధ్రను చేసుకుని, తమ ఆభిప్రాయములను దిద్దుకుని, ప్రభుకార్యము దేశోపేక్షనానికీ వినియోగ పడేటట్లు ప్రయత్నం చేస్తే చాలా బాగుంటుంది. నలుగురు నాయకులు విక్రయభావము మదితేటట్లు నడుచుకుంటే మేలు. సొంత మేలు కొనుక్కునేటి శ్రమంతయు తంటాలుపడి గౌరవం పోగొట్టుకొనడం, వారికి శ్రేయస్కరం కాదు; దేశానికి ఉపయోగం లేదు.

* * * *

ఆంధ్రదేశంలో నాయకుల మని పేరుప్రతిష్ఠల సంపాదించుకున్న నాయకుల ఆంధ్రుల కేమి భాగ్యము చేపూరింది? ఆంధ్రదేశమునుండి పిస్తా నని ఆశపెట్టి బాల్కనీరాజుగారు ముందుకు వచ్చారు. సంగత్రోవలో అటు యిటు గాని మహాభయంలో ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రాన్ని గిర్వాణోద్యమమును కదిలిపెట్టి జైగారు. జమీందారుల సంఘంకోసం చేదండచేత పట్టామిడి, కిక్కిరింప రాజాగార్లకు ఆగ్రహం కలుగించి, లేక తమ సొంతలాభానికి ప్రయోజనకారిగా ఉండవనో, క్షయపడి ఆంధ్రోద్యమమును బారి, జంతులు లేక విడిచిపెట్టినారు. వారి నాయకత్వాన్ని అనుసరించిన వెంకటగిరిమహారాజుగారు ఇంగ్లండును జైనట్టి జై ఆక్రమణ మానవరం దాల్చి ఉగ్రులన్నార—మహానుభావుడు, సర్ కూర్మా వెంకటగిరినాయకుడు గారు అదే దారి త్రొక్కినారు. సొంతలాభం మునుపలేకపోయినారు. దేవుడు వెనుకకు త్రోసివేసినారు; లభ్యమయిన ఒక మంచి తీరుగామును బుద్ధిభూతముగా పోగొట్టుకున్నారు. ఒకమాట తగులించియున్నది: తరువాత మరల రానుకదా? ఆంధ్రదేశముపై అమెరికాను మహానాయకులకు దయ లేక పోయినది. అయితే వారు మాత్రం ఆంధ్రుల ప్రతిభకు, నైజగుణసంపత్తికి ప్రత్యక్షసాక్ష్యము లైనారు. కిక్కిరింప రాజు చూస్తూ వున్న ప్రపంచానికి, ఆంధ్రులలో విక్రయభావం లేదు, దేశం అంటే అభిమానం లేదు; ఆంధ్రునికి రంగభూమి కూర్మము మొండు, కార్యాచరణమును చాకచక్రము, పట్టుబట్టే శక్తి, తక్కువ. పనినిదైలాగున కాస్తేపు ఏదీ, మర్రి యెత్తి అంతా మగచిపోతాడు, ఈఆంధ్రులను ఇట్టి సులభంగా త్రోవరిప్పించి వదిలించవచ్చు. అని తోచింది. ఇటువంటి ఆంధ్రనాయకులను బానిసాంధ్రులు సంతాపము పొందుచున్నారు. చూచే వైవాఖ్య అన్న

అక్షయాలకు వర్షు దగిలిపోతుంది, కాని నిర్భయవ్యవస్థ అభిమానం పెచ్చులేని వర్షంతా దగ్గ మైపోయి కూర్మత్వం ప్రాప్తిస్తున్నది.

* * * *

అదివరకు చక్కగా సాగుతున్న ఆంధ్రోద్యమము కాంగ్రెసు జ్ఞాపకరావడంతోనే ముగిసిపోయింది. ఎదుగుతూఉన్న మొక్కకు విషవాయువు సోకినట్లుయింది. తీగలుసాగి, పూవులుపూచి, ఫలము లొసగు చలనినపాదు, కుదుటలోకి తీగిపోయింది. ఆంధ్రోద్యమము సాగిపూతున్న దేశీయనాయకులు, కొందా వెంటటప్పుడు, దాక్కిన పట్టాకో, సకాశంసంకులు కాశీశ్వరరావుగారు నాగేశ్వరరావుగారు మొదలయిన మహానాయకులంతా, కనుచూపు మేరలో స్వరాజ్యంనడచుకున్నట్లు ప్రపంచదేశాభ్యుదయమునకు పూనుకంటే ఆంధ్రోద్యమంన్ని తటాలునకన్నగించి కాంగ్రెసు ఉద్యమంలోనికి కలిపినారు. ఇతర ప్రాంతాలలో కాంగ్రెసు ఉద్యమం ప్రబలినా, అప్పటికి సాగుతూఉన్న మహాభయములు అట్టిగిపోలేదు. అప్పటి నాయకులు చాలా దూరదృష్టితో కాంగ్రెసు ఉద్యమంలో పాటు వెనుకటి వాటినికూడా సమం గా నడిపినారు—వాటితో, కాంగ్రెసుకు ఎక్కిడా సంఘం గా రావలసివచ్చేది. కాంగ్రెసు కచ్చి రాష్ట్రము సమస్యలను క్రమించితేమి నివ్వలేదు. ఏఉద్యమానికీ అత్యున్నతమున వేర్వేరుగాఉంచి వ్యవహారం చక్క-బెట్టుకున్నాను. కాని ఆంధ్రదేశంలో మాత్రం అట్లుగాకపోయింది. కాంగ్రెసు ఉద్యమం ప్రస్తుతంలో పరాజయం పొందడంచేత ఆంధ్రోద్యమానికి కూడా వెన్నెముక విరిగిపోయినట్లుయింది. పాశ్చాత్య క్రిస్టియన్ బుద్ధియంతో యింది. కాంగ్రెసుకల్ల ఆంధ్రభావనానికీ ఏమీ ఉపకారం కాలేదు. జరిగినంతా అవకాశమే—ఆంధ్రరాష్ట్రము ఎప్పుడైనా కలుగింది ముందు స్వరాజ్యం సంపాదించాలని సంకల్పితమైన, ప్రాప్తదృష్టితో పలికిన దాక్కిన పట్టాభిగారి మాటలు చెవులకు ములుతూగున ఉన్నాయి. ఆంధ్రరాష్ట్రం రాతేమికిదా, స్వరాజ్యంకూడా ఎంత మావులలో వచ్చిపట్టిపోకపోతాడు? అయినది. ఇంకెన్ని సంవత్సరాలు, ఇప్పుడు తెలిగిన కైఫీయాలు, కీకీలు మొదలయిన విషవాయువులను సంపాదించి విక్రయభావంతో సునిచేసి స్వరాజ్యం సంపాదించడానికి కోవారీ? ఇదివరకు గాంధీగారు ఒక యోధానిలో వస్తుందన్నారు స్వరాజ్యం. మొన్న సోజిజీదేమిగాను విశేషముగా పట్టుకుందన్నారు. విశేషం, ఏదయిందట్లు కావచ్చును. ఆంధ్రదేశంలో వంటి పెద్దరాష్ట్రంలో ప్రజలు కన్నెముక విరిగిపోయిన తరువాత, దేశాభ్యుదయమునకు అత్యవసరమైన ఆంధ్రోద్యమము తెలివితలులతో నడిపితరువాత, తలపెట్టిన ఒక్క ఉద్యమముగా కొంచెమైన ఫలకరము కాకపోయినప్పుడు ప్రజలు కాంగ్రెసు నాయకులయందు ఏమిగం గా విశ్వాసం ఉంటుంది? కాంగ్రెసు వల్ల ఆంధ్రదేశానికి, తన శక్తిసామర్థ్యములందు అభివృద్ధి సంపాదించింది. అభివృద్ధి సంపాదించినతరువాత, మళ్లీ కూడ గట్టుకొని రాగల మహానాయకుడు ఆంధ్రదేశంలో వుట్టు

తాడును అశ్వనిరాకావచ్చును. కాంగ్రెసు ఉద్యమంవచ్చి ప్రజలలో ఓరియి, పరస్పర విశ్వాసును, జట్టుగాడి కృషిచేయుట మొదలయిన మంచి గుణాలను మంటగలిపివేసింది. కాంగ్రెసు వాళ్ళ తమలో, శిక్షణలేదని గోలపెట్టుతున్నారు. కాంగ్రెసువాళ్ళలో తెలుసుకు పెట్టలేనేగాని దేశభక్తుడు అనిపించుకోవడానికి అర్హతలేదన్న సంగతుల మాధభాగం నిలించింది. అందుచేత ఇతరులన్నా, యితర ఉద్యమాలన్నా ఈర్ష్యపూరించి, అంతరానిపండ్లకు ఆగ్రులు చాచి ఉన్నది కాస్తాపోగొట్టుకున్నాడు అంధ్రుడు మొకటి ఈనపు కళలలో చెప్పిన పేలాగల కుక్క-కళలోవలె. కాంగ్రెసు ఉద్యమం రావడంవల్ల అంధ్రుడు అంధ్రదేశంలోనే కాదు, బయటకుదా పలుకుబడి గౌరవం పోగొట్టుకొన్నాడు. చిగళకు కాంగ్రెసు ప్రెసిడెంటువడవి కాంగ్రెసువుట్టి ఏభయ యేండ్లునూ, అంధ్రుడికి ఒక మారయినా లభించలేదు. ఇప్పుడు లభిస్తుందని అక్కడదా లేదు. చిగళకు అంధ్రోద్యమం వదిలిపెట్టి, కాంగ్రెసు ఉద్యమం చేపట్టడంవల్ల, అంధ్రునిది అంధ్రదేశంలోనూ ఖిల్లే లేకపోయింది.

మన అంధ్రవాసుకులను విమర్శిస్తూ వ్రాసినవలకు నన్ను ఎవరూ తప్పుపట్టకండి. నాజ్ఞప్రహయం తెలుసుకొని తనవారే, వాదోపం ఉంటే గోపం పోయిందండి—మొకటి ఒకమాట—వీరేశలింగం, అప్పారావుగార్లు నేను గట్టిగా విమర్శించాను—వాళ్ళు తమ దేశాన్ని, తమ తోడి అంధ్రులను నిరసించి, పోలినచేసినారు—వాడు వ్రాసిన వ్రాలలను అంధ్రుడు—జాతీయాభిమానం గల అంధ్రుడు, పూర్వవ్యక్తికి కొంతవక్రగా తెలిసిన అంధ్రుడు లోలోపల దుఃఖమును మ్రొగినాడు. ఒకమాట మాట్టివేళ్ళతో అంధ్రజాతీయాభిమానము, సంప్రదాయములు, గుణసంపత్తి మట్టి తలచేయకుండా ఎండిపోయినవి. వారి వారలతో తప్పులన్నచోట, ఎరిగి విడుకొనే శక్తి, ఉడుకెత్తినట్లు నశించిపోయింది. దేశంలో పూర్వం మంచి కన్నా కొనకూపింతో ఉన్న జలుగు ఒక్కసారిగా అర్పితము బడినది. ఇప్పుడు సరిగి అంధ్రజాతీయత తెలియచగల వాయువుకు అంధ్రదేశంలో ఆవరణ వేటంకరణము, మనము ఇప్పుడున్నట్టిగానే, దైన్యమునందు పోరలాడుతూ ఉండాలి!

ఈ ఇరవయ్యోశతాబ్దం ప్రారంభించినప్పటినుంచి, అంధ్రునికి అంధ్రదేశం పాలిమేరలు దాటి వలసపోయినవాడు గాని ఖిల్లే పుట్టకపోయినది. అంధ్రదేశంలో ఉండిపోతే చిరావూరి యక్షశ్వరంతామణి, ఈడ్చుగంటి రాఘవేంద్రరావుగార్లు చేయవలసిన ఎంతోజాతు వచ్చేవో! వారి గొప్పదనము అంధ్రదేశం గ్రహించడంలేదు. ఇంకా కొన్ని దళాల్దాలకు గ్రహించలేదని నిశ్చయంగా చెప్పవచ్చును. కుందూరి ఈశ్వరదత్తును చూడండి. వానిని ను మంతరాచార్య, కవుతా రామకావనశాస్త్రి, ఆరవి పోదరుడు, మొదలయినవాళ్ళను పిందర్శిస్తూ చూపించవచ్చును. ఒక పెద్ద జాబితా వ్రాయవలసివచ్చును. కండ్లవిప్పి, కలయికపెట్టి అంధ్రధూమిని పడిచి

పెట్టి పెట్టి జైలు అంధ్రుడే పెట్టి వచ్చి న్నవమక్షత్రంలాగున కనబడుతున్నాడు. ఈ దేశంలో పుట్టి పెరిగి, వచ్చిన ఎంతగొప్పవాడైనా ఈనాటి అంధ్రులు—కొన్ని కారణాలవల్ల—మెచ్చుకోవాలనుకొన్నారు. వారి కళ్ళకు మగకొలవంటి చిన్న తప్పులు, ఒకరిని బాధించని లోపములు, గోరంతలు, కొండంతలుగా కనబడుచున్నవి. ఈనాడు అంధ్రుడు, ఎరిగి గొప్ప మెచ్చుడు. తన పాటి అంధ్రుడు గొప్పవాడేవుతున్నా ఓని సంతోషించి, తాను వీరాధాన చేయుటకు మారుగా, వాడు అగొప్పదనమునండి, బూడిదలో పడిపోయేజాతు నిద్రపోడు. ఒప్పులు పెదకి, కప్పులుగా చూపించడం అంధ్రునికి గిట్టును. గొప్పదనం—ఎంత ఉన్నా చిన్న చూపుతో చూడడం అంధ్రునికి ఎంతో ఉబలాటం కలిగించే పని—ఎందరో అంధ్రులు ఈ దేశం పడిపోయి పైకేలాటా—పేరు తెచ్చుకొని ప్రతిదండలం, అంధ్రదేశానికి రావలసిన ప్రభుత్వం, కలగలసిన భాగ్యము పొందవలసిన ఉన్నదశ—ప్రాప్తించడం లేదు.

అంధ్రులవి అనుకు మొదటో, సంగీతము, నృత్యము, ఆభరణము మొదలయిన లలితవిద్యలు. వారి కవి పూర్వయుగములందు పెన్నుతోడ వ్రాసినవి. పూర్వం అంధ్ర పక్షివల్లల రావనములను విలాసంగా చూచినపుడు వారు కవిగాయక కల్పితవస్తువులను విరుదును గర్వంగా ధరించినారు గోచరస్తుంది. వారు “ఈ లోకా కొవిమలు”. రెండు వేలేండ్లనుంచి అంధ్రవేదాధ్యయన, నటులను, గాయకులను రావించి పోషించినట్లు చరిత్ర వాకొనుచున్నది. కుమారు నూరు ములయేలని సంవత్సరములనుండి నాట్యము, అభినయము, సంగీతము మొదలయిన విద్య లన్ని అను అంధ్రధూమిలో అంతరించిపోయినవి. కూచిపూడి భాగవతులు, సంగీత నాటకులు, నటులు వస్తే వారిని సత్కరించి వారి విద్యను పోషించడానికి మారుగా, వారిని, వారి విద్యను కూడా పోషన చేసి నిరసించివారు అంధ్రులు. అంధ్రదేశంలో విద్య అంధ్రులకు—అంధ్రదేశపు లలితకళలకు నివాసం లేకుండాపోయింది. భరత నాట్యము, అభినయము సంగీతము మొదలయినవి పరిపరప్రాంతములందు కల దామకొనుటకు పారిపోయినవి. పూర్వము అంధ్రదేశంలో ఈకళాపాఠశాలలు ఏవిధంగా తమ విద్యలను ప్రదర్శించి, ప్రజల హృదయముకు అందదము కలుగజేసినారో, వారి విద్య ఎట్టిదో, స్వరూపము కాదు కదా, ముచ్చుకు కూడా ముకుకు కరవైపోయింది. ఈయనీ కలచుకుంటే ఆశ్చర్యకణములు దొరలుతవి. అంధ్రుల విద్య అంతా అరకు పోషించుకుంటూ అడరకు చూపిస్తున్నారు. రిగి ము విద్యలను మనము అలడరకుకొని, మన దేశానికి కొనిపోతా మేమో అన్న భయం చూపించి, మనలను దగ్గరకు రాని యకుండా ఉన్నారు. అంధ్రుల సంగీతము, భరతనాట్యము, అగి కాభినయము పూర్వం అంధ్రధూమిలో ఏలావుండేవో చూపించే వారు ఇప్పటికి కరువైనాడులో ఉన్నారు. కంజాపూరు జిల్లాలో కావేరిది పాత మీలలో మీలకూరు, కూలకుంకళం ఉత్తరకూరు మొదలయిన గ్రామాలలో ఈ విద్యలన్నీ కూచిపూడిలో పరిపరప్రాంతములందు కలగజేసినారో, వారి విద్య ఎట్టిదో, స్వరూపము కాదు కదా, ముచ్చుకు కూడా ముకుకు కరవైపోయింది. ఈయనీ కలచుకుంటే ఆశ్చర్యకణములు దొరలుతవి. అంధ్రుల విద్య అంతా అరకు పోషించుకుంటూ అడరకు చూపిస్తున్నారు. రిగి ము విద్యలను మనము అలడరకుకొని, మన దేశానికి కొనిపోతా మేమో అన్న భయం చూపించి, మనలను దగ్గరకు రాని యకుండా ఉన్నారు. అంధ్రుల సంగీతము, భరతనాట్యము, అగి కాభినయము పూర్వం అంధ్రధూమిలో ఏలావుండేవో చూపించే వారు ఇప్పటికి కరువైనాడులో ఉన్నారు. కంజాపూరు జిల్లాలో కావేరిది పాత మీలలో మీలకూరు, కూలకుంకళం ఉత్తరకూరు మొదలయిన గ్రామాలలో ఈ విద్యలన్నీ కూచిపూడిలో పరిపరప్రాంతములందు కలగజేసినారో, వారి విద్య ఎట్టిదో, స్వరూపము కాదు కదా, ముచ్చుకు కూడా ముకుకు కరవైపోయింది. ఈయనీ కలచుకుంటే ఆశ్చర్యకణములు దొరలుతవి.

నేటికి కూడా ప్రజలమానంగా పెరుగుతూ ఉన్నది. అక్కడ ఉన్న అరవవారికి తమ ఆధీనమందికంటే, సంగీతానికి సెలయైన ఆంధ్ర మిదనే అభిమానం మొదలు—అక్కడ భాగవతులు, కళ—కళామయ అంతా ఆంధ్రలో విసిరిస్తారు. ఆంధ్రలో సంగీతం పాడుతామని ఆంధ్రంలోనిదెందు దడవులుపాడుతూ, నృత్యం చేస్తూ, అభినయం చేస్తూ నాటకములాడుతారు. మనమిక్కడ, మనదేశంలో అసహ్యించిన కోడండెల్ల, వీధినాటకములు, భాగవత కళామములు, మొదలయినవి కళ్ళంతా ప్రామాణ్యతతో ఉంటున్నవి. వీటిమీద విద్యాభివృద్ధి పనిచేసినవీ, గ్రంథితాలికి అదనం లేదు. విశ్వకావ్యం ఎలావుంటుందో, ఆయాచూడా మనే ఉపబలమే లేదు.

ప్రత్యేక ఆంధ్రరాష్ట్రం రాజహాయిసా, అట్టిది కొంతకాలం
దాకా రాకుండా వుండడానికి ఆంధ్రయూనివర్సిటీ ఆధునలిగి వున్నది.
యూనివర్సిటీ కచ్చి తనవారే ఆంధ్రులకు ఏమీ ఉపకారం
జూగలేదు. ఉపకారం లేకపోతే మనిపాయెను, ఆపకారం
మత్రం జరిగినది. బ్రాహ్మిను కచ్చి ప్రారంభించి కొట్టివేట్టు, ఆంధ్ర
యూనివర్సిటీ కచ్చి, కలకురాకు, ఏవ్వకురాకు ఆంధ్రులకు
సంపూర్ణము కుసుటినోహానే గ్రంథించేవేమట చేసినది. తిరిగి ఆంధ్ర
శంలే ఆ ఉపయప్రాంతాలవారికి విశ్వభాగము కునరే విన్నులు ఏమీ
గోగం, కావం లేదు. కునరాలలే, యూనివర్సిటీ ఏవ్వం
జల్ల కలిగిన ఆపకారం సకలంపడాలి—ప్రస్తుత సరిహితులు దా
కపో తోప్పవవు. ఆంధ్రదేశం ఈ విధంగా విధింపబడి, ఆంధ్రులకు
తప్పగా విశ్వభాగము లేక ఆంధ్రులకు ఉండు మని విధిగా
కావడ కలదుకున్నది. ఆంధ్రదేశ విభజనము, కలగడేవిభజనము
కంటిది కాదు. కలగడేయులకు స్వజాత్యుగిమానము, స్వదేశాభిమా
నము తలమునుకులుగా ఉన్నాయి. ఆంధ్రులకు ప్రగల్భాలు కొట్టి
వెనకా దీక్ష లేదు—దేనిదైనా వ్యాసయాంత్రంకంటకు పట్టుకు
దాటుకొనసేయరు ఆంధ్రులు. తమలో ఉన్న లోపము తెలుసుకొన
తప్ప నున్నారా—ఆంధ్రయూనివర్సిటీలో, ఆంధ్రదేశానికి ఆంధ్ర
కొరవినేచ్చింది. ఆంధ్రయూనివర్సిటీలో, ఆంధ్రదేశానికి ఆంధ్ర
కలగడేకంకే భే ప్రస్తుతానికి ఉదాహరణాలు చాలా ఉన్నవి
మునటిది ఆంధ్రులకు ఏమీ ఉపకారం జరుగలేదు. ఇప్పుడు క
దాన ముగయాల్సి, ఆ కేంద్రాన ఆస్పామిలు తమకు ఒక ప్రత్యేక
విశ్వవిద్యాలయ కోకాలే నిని గోలపెట్టుతున్న రెండులం? తమ
భాగ ఆభివృద్ధిపాంది, తమ ప్రత్యేక జాతిమత ఏర్పడి, వృద్ధిపా
కలే ననేకదా! అమాటలు వాన ఖంటారకం కలే చెప్పలు నిగం
గునులేట్టు చెబుతున్నార. అలాగే ఒప్పులు మహారాష్ట్రలు కూడా
ప్రత్యేక విశ్వవిద్యాలయాల కొరుతున్నార. వారందరు తప్పకుండా
విశ్వవిద్యాలయాల సంపాదించు కొనవలసినదే! కాని ఆంధ్ర
యూనివర్సిటీకంటిది మారకుండు. దేశభావ, దేశభక్తి అంటే అభి
మానం చూపించే యూనివర్సిటీ ఆయి ఉండాలి. వారిచుట్ట
ప్రకటిమా యున్న అభయమలను అవరణలో పెట్టగలిగే యెవల

అన్నివిధములచేతను కేరళయూనివర్సిటీ ఆస్థానము యూనివర్సిటీని రక్షించుచుండఁ జెప్పుచున్నది కంటే చాలా బాగా పరిగణనలతో రక్షింపబడుచున్నది తోడ్పడినట్లు. మన ఆంగ్లయూనివర్సిటీ గల కొల్లుబడిన తరువాత స్థాపించబడిన అడ్వాంసురై యూనివర్సిటీ తమిళ భాషను అభివృద్ధిపఱచి, తమిళచరిత్రను ఉడఁగించి తమిళప్రజలను, తమిళుల జీవన్మర్యాదలను తమిళప్రజలకు చాటి చెప్పవలయు నను గంకల్పముతో పనిచేయుచున్నది. మృదాను విశ్వవిద్యాలయము కూడా అంతే. ఆంగ్లప్రతినిధి మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమునకు కొంత మేనా అభిమాన మున్నది. తమిళసంబంధము (టమిళ లెస్సెస్) లాంటిది ఆంగ్లమునకు వ్రాయించడానికి ప్రాముఖ్యత పోయి నప్పటికి, ఆంగ్లభాషను ఆంగ్లభాషయైయున్నది సరికొని కొంత ఆ పభివృద్ధి పనియెంచి అందుకు తగిన పరిరక్షణమునకు నీనా పాపము చేసింది. అటువంటి మాట ఆంగ్లయూనివర్సిటీలో స్పందించ రాదు. పైకి అంటే మహాపాతకం కూడాను. పైవాటికి కోపం వస్తుంది. దీనిపాప లెనగని గొడ్డారికి పనిపాపలపై ఎంత ప్రేమ వుంటుందో, ఆంగ్లయూనివర్సిటీకి ఆంగ్లభాషపై అంత ప్రేమ ఉన్నది! ఈ పభివృద్ధి, ఒకమారు, ఆంగ్లయూనివర్సిటీ పోషకు లయిన శ్రీజయభద్రం మహారాజునారు, శ్రీ విక్రమదేవరెడ్డి మహారాజునారు గారు, ఆంగ్లాలో స్వతంత్ర మైన కమ్యూనికేషన్ యూనివర్సిటీ లయినవి ఏమీ లేవని నిరసించినారు. వారు ఓక్స్ ఫర్డ్ ఆంగ్లానండి తు లని కెల్సు లని ప్రఖ్యాత గాంచివినారు. వాస్తవము, అటునో కాదో చెప్పడానికి ఆంగ్లయూనివర్సిటీకి తాము లేకపోయింది. ఆంగ్లాను అంద్రాభూమిమానం ఉంటే కదా! యూనివర్సిటీ కి లెస్సెస్ కదా!

అంధ్రయునివర్జితము ముందు భాగముగాను, అందుకు అంధ్ర భాష అభివృద్ధిపొందినదానికి వీలయిన గ్రంథములు అందులో వినిపింతు. అంధ్రభాషను ఏమి గ్రంథములు అనవలెనో తెలియదానికి, తెలిపితే తెలుసుకోదానికి యూనివర్జిత రైత్రేయము అంధ్ర ప్రదేశ్ గా! అంధ్రదేశముగా, అంధ్రులలో ఆ పదవికి తగిన పండితులు లేనట్లున్నట్లు తెలుసుకొని తెచ్చుకున్నాము. అంధ్రునకు అంధ్ర దేశముగా అనరాదని! అంధ్రభాషకు ఒక పేరును పరిశోధకుల ఒక పరిశోధనశాఖ ఉపయోగమున్నది. ఇప్పుడున్న రైత్రేయము పండితులకు భాషావిషయకపరిశోధకుల అంశములు లేనేలేవు. అంధ్రభాషాపరిశోధకుల సాధనము లయిన పాతీ, ప్రాకృత, సంస్కృతభాషలకు అంధ్రయునివర్జితంగా పండితులు లేరు. ఉపాధ్యాయులు లేకపోయినప్పుడు, విద్యార్థులు ఎక్కడనుండి నేర్చుకుంటారు! ఉపాధ్యాయులు పండితులు ఉండి పరిశోధన చేస్తూ ఉన్నానాడు, అంధ్రయునివర్జిత పేరు సాధ్యం మృతమైంది. బహుశా యూనివర్జిత అంధ్రకారులకు అంధ్రంమీద అభిమానం లేదు కాబోయిన! వారు అంధ్రులుగానూ! అంధ్రభాషమీద ఎంత సేవచేయవలసినా అంధ్రవిలగిత దక్షిణదేశములకు మలమై నానగా అంత అనాదమగును! ఇరవినవైదియాయులముల, వాటిలో ముఖ్యములయినవి; కలకత్తా, అలహాబాదు, లక్నో, బాంబే

కాయ, ధర్మ, మద్రాసు, మైసూరు, పంజాబు, తెనాలి, హిందూనికట్టులు, హిందూదేశచరిత్ర, అందు ముఖ్యముగా పరిశోధించవలసియున్న దక్షిణదేశముల చరిత్ర, ఆంధ్రదేశచరిత్రలకు ప్రాముఖ్యము నిచ్చి, వాటి పరిశోధనల నిమిత్తము పండితులయిన వారిని రీతగ్లగా నియమించి కృషి చేస్తూ ఉంటే, ఆంధ్రయునివర్సిటీ ఆంధ్రదేశచరిత్ర, భరతఖండచరిత్ర యందు ముఖ్యమగు రాని—ముమ్మారు మహాసామ్రాజ్యములను నిర్మించిన మహాంధ్రజాతియొక్క చరిత్రను బోధించుటకు గాని, పరిశోధన చేయుటకు గాని ఏర్పాటులు చేయలేదు.

ఆంధ్రయునివర్సిటీ అధికారులకు ఇది ఏమేమి? ఏమి? ఇట్లేల యుచేతున్నా, బొదానీస్సును చూపించు? ఆంధ్రభాష అన్నా ఆంధ్రదేశచరిత్ర దక్షిణదేశచరిత్ర లన్నా, ఆంధ్రయునివర్సిటీ అధికారులకు సవత్తరీ ప్రేమ. ఇది చాలా దుస్సుచా మైన విషయము. మాభక్తమును, సంతాపమును కూడాను. కాని ఆంధ్రుల మొల లాలకించే సైకం లేదా?

* * * * *

ఈ మధ్యను ఆంధ్రయునివర్సిటీ వారు ఎక నామిక్కు, పాలిటిక్సు ఫ్యూజ్ కెయిట్టి, అస్థలము కెయిట్టిరు బోధనచేయుటకు నలుగురినో, ఇద్దరినో ఆచార్యులను (ప్రా ఫెసర్లను) పెద్ద పెద్ద శీతాలనిచ్చి నియోగిస్తానని తెలియమున్నది. ఈ పెద్ద యుక్త్యగాలకు ఆంధ్రులలో పండితులు, ప్రాంతాలవారికి ఏమాత్రము తిసిపోనని పండితులంటే, వారిని, ఏర్పాటు చేస్తూ లేమో చూడవలసియున్నది. అలాగున చేయని నాడు ఆంధ్రునకు ఆంధ్రయునివర్సిటీనల్ల మోక్షము లేదన్న మాట!

మనదేశంలో ఉన్న సంస్థానము లన్నింటిలో వెంకటగిరి, విజయనగరములు పెద్దవి; పితామహం మొదలయినవి కూడా ఉన్నవి. వెంకటగిరి, విజయనగరములు స్వదేశసంస్థానములు, స్వపరిపాలనము అనుభవము ఉంటే ఆంధ్రదేశానికి కొంత లాభం ఉండేది—ఆంధ్రుల ప్రక్క, ప్రాచీనసంప్రదాయములు, బొమ్మకర్తము, కొంత మంత్రనా మనకు కంప్యెయిటు కనిపిస్తూ ఉండేది. కన్నడులకు మైసూరు ఉన్న దంటే, దానిలాభం ఎంత ఉన్నదో, ఆంధ్రుడు ఒక సారి మైసూరు రాజ్యం, కన్నడదేశం పోలి చూచిరావలెను. ఆప్పుడు గాని ఆంధ్రదేశంలో స్వపరిపాలనము గల సంస్థానములు ఉంటే వచ్చే ఫలము బోధపడదు—మగయాత్రలు ఇంత ప్రేక్షిరావడం కోర్కె, భయవాన్యూరు రాజ్యము ఒండులపట్టి యని అక్కడను వెళ్లి చూచి వచ్చిన వారు చెప్పగలరు. ఈ వెంకటగిరి, విజయనగరములు, స్వపరిపాలనము గల సంస్థానములు యుంటే, అదాయమునందు, వైశాల్యమునందు, భాగ్యసంపత్తియందు, ఇందూరు, బహుదా, భయవాన్యూరు సంస్థానములతో సరిసమానమైన పదవి నందియుండేవి. ఆంధ్రులకు అభాగ్యం అదిలోనే లేకుండా పోయింది. కాని ఉన్న భాగ్యం కూడా అనుభవించడానికి ఆంధ్రుడు వోచుకోలేదు—ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రము, ఆంధ్రనగరము లేకపోవడం చేత ఈ సంస్థానాధిపతులు తమ దేవులతో ఇతరరాజ్యాధిపతులారాలో ఖచ్చితమై, ఆంధ్రదేశానికి సాభాగ్యము మరింత దూరం చేసివేస్తారు. విజయనగరం మహారాజా—ఇప్పుడు పదమూడు దినాడు—, కాని పదవి ఉన్న నాడు దేశంమీద గాని, తన సంస్థానము యొక్క భూస్వామ్య సంప్రదాయముల మీద గాని, బొమ్మకర్తము గాని ఒక నాడు తలచుకోలేదు. భవనంతు డివిషన్ విశ్వరత్నమును, పదవిని, దేశంకోసం, తమకోసం సద్వినియోగం చేసుకొని కీర్తిని సంపాదించుకోవడానికి ఆంధ్రదేశంలో పుట్టిన శ్రీమంతులు పెట్టిపుట్టలేదు. విజయనగరమహారాజుమాను లేన శ్రీశూనపాటి కుమారఅనందగజపతిమహారాజులుంగారు ఆంధ్రదేశపు సంస్థానాధీశుడైనను ఆంధ్రదేశంలో, తమతో మిక్కిలి ప్రీయతమమైన శ్రీకృష్ణలీలలనుచూపించడు. ఆంధ్రదేశంలో తనం కూడా కళతో పాటు శుష్కించినవారు ఉన్నది.

నాధిపతులు తమ దేవులతో ఇతరరాజ్యాధిపతులారాలో ఖచ్చితమై, ఆంధ్రదేశానికి సాభాగ్యము మరింత దూరం చేసివేస్తారు. విజయనగరం మహారాజా—ఇప్పుడు పదమూడు దినాడు—, కాని పదవి ఉన్న నాడు దేశంమీద గాని, తన సంస్థానము యొక్క భూస్వామ్య సంప్రదాయముల మీద గాని, బొమ్మకర్తము గాని ఒక నాడు తలచుకోలేదు. భవనంతు డివిషన్ విశ్వరత్నమును, పదవిని, దేశంకోసం, తమకోసం సద్వినియోగం చేసుకొని కీర్తిని సంపాదించుకోవడానికి ఆంధ్రదేశంలో పుట్టిన శ్రీమంతులు పెట్టిపుట్టలేదు. విజయనగరమహారాజుమాను లేన శ్రీశూనపాటి కుమారఅనందగజపతిమహారాజులుంగారు ఆంధ్రదేశపు సంస్థానాధీశుడైనను ఆంధ్రదేశంలో, తమతో మిక్కిలి ప్రీయతమమైన శ్రీకృష్ణలీలలనుచూపించడు. ఆంధ్రదేశంలో తనం కూడా కళతో పాటు శుష్కించినవారు ఉన్నది.

* * * * *

ఇంతెందుకు! ఆంధ్రదేశంలో ఒక ఆంధ్రదేశీయప్రతిభకు ఉంటే, ఎక్కువ ప్రతిభ తాను లేకుండా ఉన్నది. వారప్రతిభలు, మానప్రతిభలు ఉన్నాయంటే ఏవో ఒకటిరెండు ప్రతిభలు మిగిలేయన్న మిగిలినవాటికి దినదినంపేము దీరాయువు అన్నట్లున్నది. ఒక అజాచోష్ఠన ఇచ్చి, ఎన్న మారు లేనా కాఫీ కప్పులు త్రాగును కాని చదువుతున్నవాడే నని గర్వపడే ఆంధ్రుడు, సంతానికి ఒక అజా ఇచ్చి ఒక ఆంధ్రప్రతిభను కొని వదలడు. అతని కన్న అవమానంగా వుంది. కాని ఆంధ్రమును ఈపడించుకొని, హిందీ మాని మురిసిపోతున్నాడు.

* * * * *

వేయిమాట లేదును? ఎటుమాది నాఆంధ్రులకు ఆంధ్రదేశంలో యోగం పట్టడం లేదు. భామభిన్నుని, జాతీయాభిన్నుని కూడా కనుబొమలమీది వెండ్రుకలవరనే ఎవరు బాచుగు లేకుండా ఉన్నాయి. ఇంతకీ చెప్పవలసిన మాట ఆంధ్రునకు ఆంధ్రదేశంలో భిక్ష పుట్టడం లేదు!

విరాళములు

- ఈ నెలలో ప్రబుద్ధాంధ్రను సత్కరించినవారు
- 1 శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుపంతులువారు ఆంధ్రభారతప్రతిభ అధిపతులు మదరాస్కు. ౨౫-౧-౦
 - 2 శ్రీ నాగభక్త వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారు శ్రీలింగ, ఫెడరేటెడ్ ఇండియాప్రతిభల సంపాదకులు—మదరాసు ౧౦-౧-౦
 - 3 శ్రీ నెరుమమానే వేంకటకృష్ణారావుపంతులుగారు గవర్నమెంటు తెనుగు ప్రాస్పెక్టులకు మదరాసు ౫-౧-౦
 - 4 శ్రీ కె. రామనాథంపంతులుగారు బి. ఏ. మదరాసు ౫-౧-౦
 - 5 శ్రీ జి. భాస్కరరామచంద్రరావు పంతులుగారు ఉలకగడ్డ ప్రాప్తయిరు. పర్ణామిడి ౫-౧-౦
 - 6 శ్రీ కంభంపాటి సత్యనారాయణగారు లాండులార్డు అదిద్దగ్రామం ౫-౧-౦
 - 7 శ్రీ కె. మూర్తినారాయణగారు మదరాసు ౫-౧-౦

గిడుగు వేంకటసీతాపతిగారు—బి. ఏ. ఎల్. టి

“ఉదయిని” సంపుటము ౧. పంక్తి ౪ లో “శృంగారము” మనే శ్లోకక్రింద విమర్శకు లెవరో కొన్ని విషయములు ముచ్చటపడ్డాయి. “చిన్నయనూరి పాండిత్యం అక్షరపాత్ర పాత్రమయింది. వ్యాకరణాదోషమే దొరికిందట—అబ్బ! “వివోదిని” (ఈ అగ్రస్తుపంధిక) సమాలోచనలో సీతచంద్రిక? తొలివాక్యం చిన్నయనూరికి ఆసక్తి తెచ్చింది; “గంగాతీరమున సకలసంపదలు కలిగి పాటలీపుత్రుని నగరము కలదు.” అని అవాక్యము. “కలిగి” అన్వయం “చిన్నయ్య అయినా చెప్పలే” డనుకొన్నార. భారతములో “కరుణకలుగుమమ్మ కమలనేత్ర” (అది. ౨. అ.), “అంతయొక లేన” (అర. ౧. అ.) అన్న సందర్భాలలో “కలుగు” సకర్మకంగా కట్టి శబ్దరత్నాకరకౌటకు అన్వయం చెప్పి ఉన్నాడు. దీనికీ చిన్నయ్యను పలుకుకల్గి—అలెను. మొదటి “కలిగి” అన్నప్పుడు సకర్మకంగాను, “కలదు” అన్నప్పుడు ఆకర్మకంగాను గుర్తించినప్పుడు చిన్నయ్య, మరి పెళ్ళి—మంచి కాంక్షచెసినవారవుతారు.” అని వ్రాసినారు.

గాని, ఇంతమాత్రాన కాంతి కుదిరే విషయం కాదని. ప్రాచీనాంధ్రభాషవిషయములన్నిటను చిన్నయనూరిగారి సీతచంద్రికా తాలవ్యాకరణములన్ను, శబ్దరత్నాకరమున్ను ప్రమాణముగా పండితులారనన్ను గ్రహింపజేసిన గాని గ్రహించవలెనని గాని చెప్పడానికి విలులేదు. ఈ “కలుగు” విషయమై వ్రాయవలెనంటే ఒక పద్ధత్యాసము వ్రాయడానికి అవకాశమున్నది. దీనిని గురించి సరిష్టముగా వ్రాయవలెనని మా తండ్రిగారు, రావుసాహెబు గిడుగు వెంకటరామమూర్తిసంతులుగారు అలోచించినవారు గాని, ఇప్పుడు మరయొక పనిలో నిమగ్నులై ఉండడమువల్ల వ్రాయలేదు. వాళ్ళ వాగ్వివాదలేదు గాని ఈవిషయము చర్చకు వచ్చినది గనుక, దీనికి సంబంధించిన ముఖ్యవిషయముల సంగ్రహించి తెలియజేస్తున్నాను.

కలుగు ధాతువు సకర్మకము కాదని కీ. కే. వేదము వెంకటరావుశాస్త్రులవారి మతము.

“కలుగునీ శృంగారశబ్దమునకు తాము వ్రాసిన సర్వంకవాక్యములలో సప్తమ. “కలుగు” అనే అర్థమును పర్యవసానించు “పరిపూర్ణమిందే గరుణగలుగును” అనే వాక్యమునకు అర్థము “కలుగు”, “కరుణగలుగును=దయకలిగియుండును” అని వ్రాసి, “కలుగు” ధాతువు ఆకర్మకమా సకర్మకమా అనే విషయము చిన్నయ్య, శాస్త్రులవారు తమ అభిప్రాయము ఎట్లు తెలియజేసి నారో చూడండి:—

“కరుణగలుగు—కలుగు ధాతువునకు ‘పాండు’ అను సర్వనయము కలుగజేయునది సకర్మకమనియు తెలిపి వీతారామాచార్యులవారు ‘కరుణగలుగు’ అని యువాచార్యమునంగినారు. అది కరుణగలిగియుండును” అనుటకే శబ్దరత్నాకరప్రయోగవిశేషమనియు ధాతువు సకర్మకముకాదనియు మదియార్థిప్రాయము; వారు ఈయర్థమునకు స్వర్గ

తేకమునందు చూపిన ప్రయోగము ‘లేన’ యనునది ఆసక్తికమునకు తాలవ్యాకరణమున చెప్పినట్టిదే; సకర్మకమున ‘వాడు నలుపున పుత్రులను గలిగెను’, ‘వానిచే గుణధాన్యములు కలుగబడినవి’ అని యిట్టి యనిష్టప్రయోగపరంపరను పాధువుగా నంగీకరింపవలసి వచ్చును. అదియు నిష్టావస్థయేనని, ‘సుఖంబుండు’, ‘నింజోల గంబుండు’, ‘కొలుపుండు’ ఇత్యాదులందఱి ‘ఉండు’ ధాతువున ‘పాండు’, ‘చేయు’ అను సర్వంబులతో సకర్మకమయిచేసి ‘ఆరెడు నలుపున పుత్రులనుండు’, ‘వానిచే నలుపున పుత్రులు ఉండబడిరి’ ఇత్యాది ప్రయోగములను సమయము అంగీకరింపవలసి వచ్చును; వీని యందు ‘సుఖముగా’, ‘ఒకలంబుగా’, ‘కొలుపుగా’ అని యా మేని ప్రకృతవాక్యమునకు ‘కరుణగా’ (కలుగుము—ఉండును) అనియే యర్థము కావచ్చును. ‘కాపున సకర్మకత్వమునకు సమర్థము’ వాని.”

ఈ శాస్త్రులవారి ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారి యభిప్రాయాన్నిక సమావేశసమయమున సభాస్థులందఱు చదివిన అసన్మానములలో (మా. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు)క సంపుటము ౧. పంక్తి ౧౨—పుట ౨౭) ఈ విషయము ఎట్లు చర్చించినారో చూడండి:— ‘I have a house’ అను వాక్యమునకు తెనుగు స్వరూపము ‘నేను, నేను బోధకుడు తొట్టితొట్టు కలుగు ధాతువును సకర్మకముగా గానించి నాడు. ‘I=నేను, a house=ఒక యింటిని, have=కలిగి యున్నాను’ యర్థమి యుపదేశము. అసంపద్యవాయమున సకర్మకత్వము నాటకొంతయు వ్యాపించినది. అనునీకవాక్యమునుబట్టి ఎన్ని ప్రయోగములచేసి యున్నారోపద్యములు. ఇట్టి పద్యములలోను సమృద్ధిగానే కలవు. మూడవతరగతి పాఠ్యపుస్తకమున [Third Class Reader—Marsden] అక వ పుట “కలికిలను గొన్నిటినుకావ్రమే కలకై యుండును.”

ఈ వాక్యము మార్క్స్ డెన్ గారి మూడవ వాగ్వివాదంలో “అశోగ్య మార్గము; ఇంట్లు “అనే అక వ సామానుగోనిన. ఈసామాను రామబహుమూర్తి కం. వీరేశలింగము పంతులుగారిచేత సరిహద్దు బడినది.” “సకర్మకత్వము నాటకొంతయు వ్యాపించినది” అని ఇక్కడ వ్రాసినప్పుడు మనము శాస్త్రులవారికి జ్ఞప్తియొచ్చును. వీరి శిలింగము పంతులవారు ఆంధ్రకరించిన అట్టి జ్ఞాన శాస్త్రులయలలోని ప్రయోగమే. “ఆంధ్రకారిదాసుల గ్రంథములనుండి” అని మామించిన దోషములలో శాస్త్రులవారు “అక్షరనిల గలనా” అనే ప్రయోగము కనిపించి, “కలుగుధాతువు ఇట్లు సకర్మకమగుట Have ధాతువు వజ్రాన కృత దోషము” అని వ్రాసినారు. శాస్త్రుల వారి ఉపన్యాస మంతా వీరేశలింగము పంతులవారి పాండిత్య లోపమునకు కడగముటకే ఉద్దేశించబడినట్లు బంతులవారి పేరు చెప్పి కపోయినా పంతులవారి గ్రంథములనుండి ప్రయోగములు ఎత్త చూపించుట చేత వ్యవస్థయైనది.

రాఘవ పాండవీయమందలి (ఆ. ౧. ప. ౧౭) “నెలకొనియె
 వేటతపి నమ్మియుండు కిరణగనియన్ పరిసర మహిమంగల...”
 అనే పద్యములో “మహిమగ్గల” అనగా “మహిమను గలిగివట్టి”
 అని మందరా “పెదరామున కెలుగు” పద్యమునకు “చెప్పిన ఆరము
 విమర్శిస్తూ ఈ శాస్త్రులవారే తమ “విమర్శ వివేక” మనే గ్రంథ
 ములో (మా. పు. ౫౬) “ఇల నీ వ్యాఖ్యాత రామాయణారమంతు
 అనాద్యశక్తిముగాను, ఆశాస్త్రముముగాను కలుగు ధాతువున సకర్మ
 కిముగా ఆన్వయించినాడు” అని వ్రాసినారు.

కీ. శే. కొక్కానెండ్ల వేంకటకృష్ణము పంతులనారు కవించిన
 ఆంధ్రప్రదేశ్ రాఘవమున తాము విమర్శిస్తూ ప్రకటించిన గ్రంథము
 లో ఈ శాస్త్రులవారే పంతులనారు కలుగుధాతువు సకర్మకముగా
 ప్రయోగించిన వాక్యము లాయానోట్లను విమర్శించి ఆత్మేపిస్తూ
 “విమర్శించెడివాడె” మనే కవితానిగమించు (మా. పు. ౩.)
 ఈ ప్రయోగములన్నీ శేషగ్రంథాన్ని, వాటిలో నాలుగింటిని మా
 త్రమే ఎక్కి శాస్త్రులవారు వ్రాసినది మాత్రమే న్నాను :—

“శోమనా నలుగులగల—ఆకర్మకధానయోగమున కర్మద్వితీ
 య యెఱుఁగెను ?” (మా. ఆంధ్రప్రదేశ్ రాఘవమున పు.
 ౩౨) “పంతుల గలనా?”—ఆకర్మకధాతువును ఆకర్మకమును సక
 ర్మకముగా జెయుట! ఇదే గావలయు కలెతాతత్వము యెఱుఁగెను!”
 (మా. పు. ౧౧౭) “శోగిగల—కలుగుధానయోగమున స్వీకృత
 ము హువేలలతో తెలియలేను” (మా. పు. ౧౧౬)

“కలుగుముగ్ధం గలలం—ఇందు పాదభ్రాంతి ను భవనమా ?
 కలుగును సకర్మకతానమా ?” (మా. పు. ౨౦౧) కలుగు
 ధాతువు సకర్మకమునందు తన ప్రమాణము శ్లోకాంతములో
 కనబడినది. అందులో సకర్మకమైన “కలుగు” కు “పొందు” న్ను,
 “పొందు” కు, “ప్రాప్త” ము న్ను, “ప్రాప్తి” ము కు “పొందు” న్ను
 సమానార్థములుగా ఉన్నవి. “పొందు” కు ప్రయోగము “తెలపెట్టు”
 క్రింద చూడవలెనని ఉన్నది. అక్కడ చూడగా “కీర్తివొందెడు
 నిన్నున” (భాగ. కర్మ. ౩) అనే ప్రయోగము కనబడినది. “కలు
 గు” న్ను పొందున్న సమానార్థము లయినప్పుడు “కీర్తికలుగును
 నిన్నున” అనే ప్రయోగముకూడా సాధునవలసినదై.

ప్రాచీనాంధ్ర గోషలో సకర్మకమైన “పొందు” ఈ రీతిగానే
 చాలాచోట్ల ప్రయోగమై ఉన్నది :—

“ఉరగధియము వొందదు జనులన్” (భార. ఆది. ౨. ౨౩౨.)
 “పొందవు నుభయమో, భయమువొందదు, పొందదుకై న్యమె
 మ్మయిం
 పొందవు క్షేత్రదగ్గరలు; వొందుగ్రయింబులు, వొందునందర
 వొందు సమగసాఖ్యములు వొందు సమస్తక క్షేత్రలందు గో
 వింద పరావింద పదపీఠతీర్థ గరిష్ఠచిత్తులన్”
 (శంభురాముని లక్ష్మీస్థావరీంద్రతారకగ్ధ ఆ. ౨. ప. ౩౧.)
 (ప్రాచీనాంధ్రమందున్న ఈ వాగ్యర్థవహరము అధునికాంధ్రమం
 దులేదు. ఇప్పుడు “నేను అనందమును పొందినాను” అనేకాని, ఆ

నందము నన్ను పొందినది” అని వాడుక లేదు. ఈ రెండువాక్యము
 లలో జేసియుంచినా “పొందు” కు మారుగా “కలుగు” నిలిపి వాక్య
 ము కవించియేలెల ఆ వాక్యము నేటి వాగ్యర్థవహరముననుసరించి
 యుంచునా? “నేను అనందమును కలిగినాను; అనందము నన్ను
 కలిగినది” అని ఎవరును అనరుగాదా! “వానికి నలుగురు పుత్రులు
 కలిగిరి” అనవచ్చునుగాని; “వాడు నలుగురు పుత్రులంగలిగెను”
 అనిగాని, “వానిని నలుగురు పుత్రులు కలిగిరి” అనిగాని అనరాదు
 గదా!

“కరుణ గలుగు మమ్ము” అనగా “కరుణ కలిగి ఉండుము, కరుణ
 గల దామవు కిమ్ము” అని అర్థము. “వాడు కరుణ గలడు” అంటే
 “వాడు కరుణ గలవాడను” అని అర్థము. “వాడు కరుణ గలవాడు”
 “నేను కరుణ గలవాణను” మొదలైన వాక్యములలో “గల” కు మా
 నుగా “ఉన్న” ప్రయోగించినదప్పుడు, వీటిలో “కరుణ” కర్తయగునా
 గాని కర్మకాదు.

కలుగు ధాతువు సకర్మకముగా పురము ప్రయోగించవచ్చును,
 పురము నెగిరినా, ఇప్పుడు మనము విమర్శిస్తూఉన్న చిన్నయమారిగా;
 వాక్యము అన్వయమై చెడిన వాక్యమని చెప్పకలేవును. ఈ వాక్య
 ములోని దోషము కలుగు ధాతువు సకర్మకముగా ప్రయోగించు.
 కలనే కలిగినకాదు. ఈ వాక్యవచన ఆంధ్రవాగ్యర్థవహరమునకు—
 (ప్రాచీనాంధ్ర వాగ్యర్థవహరమునకు గాని, అధునికాంధ్ర వాగ్యర్థ
 వహరమునకు గానీ) విరుద్ధముగా ఉన్నది. వాక్యార్థమందున్న “కలుగు”
 ధాతువు సకర్మకమైన మనకాల వివక్షలేని తనర్పాతక క్రియ. కా
 వివక్షగల కర్మాన్ని క్రియతో దీసి అన్వయము మరుదదు. “గలగా
 కలమున నగల నందపలంబొంది పొటపీపుత్రులను కలగముగలరు”
 అని రచించినా అన్వయమై చెడుతుంది. ఈ విధముగానే అన్వయ
 మై చెడిన వాక్యము మరెయింకటి చిన్నయమారిగారి నీచరచన
 నుండే ఎక్కి చూపిస్తున్నాను.

దీక్ష కర్మమనీషి అగ్రగణమున గద్దతో చెప్పె మూలలలో నొక
 వాక్యము :—

“మిమ్ము ధర్మజ్ఞులని మంచివారని పుచ్చుటి సత్వలవ్యవస్థన
 ప్రశంసించుగా విని, భూమిమలనులగుచు విడువ వీరవచ్చునను నేను
 కలనని కోరికగలదు.”—ఇందులో తెనిసేసిన దోషమే కాక మర
 యొక దోషమునైయు కలదు. వాక్యమందలి “కర్మకక్రియ”
 ప్రధానక్రియనున్న కర్మ ఒక్కటే ఉండవలయు సహజమైన వాగ్యర్థ
 వహరము. ఇంగ్లీషుభాషలో నైయు వాగ్యర్థవహరము ఈరీతిగానే
 ఉంటుంది. “Having heard that the train arrived, my
 car was sent to the Railway station” అంటే వాక్యము
 దుష్పత్రుతుంది.

తెని చూపించింది చిన్నయమారిగారి వాక్యములో “కర్మకక్రియ”
 కర్మ “నేను” (లాటింగినిది); ప్రధానక్రియకు కర్మ “కోరిక”; గాని;
 అన్వయమై చెడినది.

“చెప్పిపడి నలుగురు చచ్చిరి” వంటి వాక్యములు వాగ్ద్యుతహారముందు లేకపోలేదు. ఇందులో ‘పడి’ అనే క్రార్థ్యమునకు ‘పడుట చేత’ అని అర్థము. చిన్నయమూరిగారి వాక్యములోని ‘చిని’కి సైతము ‘చెనుటచేత’ అని అర్థము చెప్పి వారి వాక్యము నిర్దిష్టమనరాదా అని కొందరు ప్రశ్నించవచ్చును. గాని, తెందు వాక్యములున్న సమాసమైన అన్యాయముగలిగి కావు. ‘కలదు’ అనే క్రియసూత్రవివ్యర్థస్తమానకాలవివక్షగాని కార్యకారణవివక్షగాని లేని కేవల తత్సర్వాభక్తక్రియ. చిన్నయమూరిగారి వాక్యములో ఉన్న ‘చిని’ హేతువును మాత్రమేకాక కాలమును సైతము సూచిస్తుంది; గనుక, దానికిన్ని ‘కలదు’ అనే క్రియకున్న అన్యాయము పొసగదు.

పైని చెప్పిన చిన్నయమూరిగారి వాక్యములు ఇంపుగాను నిర్దిష్టముగాను ఉన్నకంటే, ఈక్రిందివాక్యములు సైతము నిర్దిష్టమైనవని చెప్పవలసివస్తుంది.

“గంగా తీరమును పాటలీ పుత్రమున నగరము సకలసంపదలం గలిగి కలదు.” (...పొంది కలదు.)

“కాసిలో జ్ఞానముంగలిగి రామేశ్వరములో ఒక యోగికలడు” (...పొంది కలదు)

“వానికి కుమారులు విజాల నేత్రములం గలిగి కలరు”

“వాడు ఒక కుమారుని ఒక కొమార్తెను గలిగి కలడు”

“నేను తోటలోని పండ్లనుదాచి, ఆ పండ్లను దినవలెను కొరిక నాకు గలదు.”

“నేనొక పుస్తకముం గలిగి దానిని చదువవలెను కొరిగలదు.”

పైని చూపించిన చిన్నయమూరిగారి వాక్యములలో అన్యాయమిచ్చి చెడినవని విశదీసి పుస్తకం సంపాదకల ఆక్షేపమే ఉండును. ఆ ఆక్షేపము సరియైనదని నా ఆక్షేపమేము.

స్టార్ కంట్రైన్సువారి హరిశ్చంద్రటాకీ

దేశ, చాలా కోరికలనుంచి యెదుగు చూస్తూ వున్న టాకీ యిది. పౌరాణికకాథలలో హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానానికి గల సెలమణిపరచేసికే లేదు. పైగా, ఆచరించిన ౩౦గాలు ఫిలిము తీశాలిప్పుడు. పీఠం, గద్ర మంటూ మీడికే రాగా, హరిశ్చంద్రచేష్టాంబ, జంకీ పాలిపోకుండా కట్టడూని యెదిరించి దాన్నే తరిమివేశాడనీ, ఆచరి తగులబడిపోవడం వగైరాలు చూపించడానికి చాలా చప్పులున్నట్టేలా రసి, యెంతేనా క్రమపద్ధతి గనీ, పుత్రులలో వాడల మించి వార్తలు ప్రకటించబడిన తరువాత యిది జమాంబికి కయలు చేసింది.

కాని, తీరా చూస్తే యేమీ లేదు, ఇదివరకు వచ్చిన తెనుగుటాకీలలో దేనికంటేనూ యిది శ్రేష్ఠంగా లేదు. పైగా యిందులో ఆ నేత్రదోషం లున్నాయి.

ఈ ఫిలిము తయారుచేసిన డైరెక్టరు, డబ్బుకన్నే మారాలు తొక్కిడానికి చాలా సమర్థుడై వుంటాడు. ఏమీ సంభవం లేదు; కాని కళాజ్ఞానం, సైద్ధాంతిన్నా తారతమ్యం—రామరామా! ఇలాంటివి అయిన కేమీ తెలిసినట్లు లేదు.

అఫిలిములోని కొన్ని దాహదోషాలివీ.

౧ అంతఃపురంలో, చంద్రవతి, హరిశ్చంద్రుని కాశ్యపగిరి హుచి, అదివరకే ప్రారంభించి వున్న పాట పాడుతోంది. యిటు యేదో గోల వివరమింది. “ఏమి” అని హరిశ్చంద్రుడు ఫులిక్కి పడుతూవుండగా గర్భిని సత్కీర్తి లోపలికి వచ్చాడు. ఒక కలుసు లేదు. ఒక పెలవు లేదు. అతని రాక దాని లేనా. పొంతంగా రావాకొందుకు చెప్పారు కాబో! ఆనలు వాళ్లు మంత్రిని లోపలి కలసి పిలిచెట్టాలో! నాగరాజారావుగా లేనా యీ అమర్వాదపని కలసి నిర్దోషాలో!

గీ

౨ రాజు, అచరించి, వేటకెమకానీ అలసివచ్చాడు. మా తెలిలు వచ్చాయి. వారిలో వొక తెనుగు రాను. తెనుగు తెలిసిని మా రెక మాట్లాడి అన్న పుచ్చుకుని మా గీరా చెయ్యకుండా ఒకకి నుంచోగా, తెనుగురాని మారెక, నోని పట్టెనుపని. ఏదో స్వత్యం చేసింది. కాని ఎచుమానం దిగిరికవచ్చాట్టుట్టికీ తెనుగుమారెక కూడా సిద్ధం. అమా రెక మత్యాలహారం పెట్టి, వొక కొగిలిలో యిక్కవలసింది దిగి కొగిగా, ముగ్ధుడివెంటులూని వాళ్ళని గదు ముతూ కొట్టోయాడు. చివరకి ఫిటోరీ వాళ్ళని గంటుకు పోయాను గదా, మంత్రి అలాంటి చిల్లీ చేష్టలు చెయ్యడాని కొందుకు పూను కున్నాడో?

౩ ఆ సందర్భంలోనే రాజోకి దిమ్మమీరక కూచునివుండగా మంత్రి వెనకేవున్న అదిమ్మమీరక వొకకాలు వేసుకుని నుంచున్నాడు. మంత్రి, అహంన్నువాడు హరిశ్చంద్రుడని కాక అద్దంకీ గదా అని నిర్దోషంగా వున్నట్టుంది. అతని మెడకే రెన చేతులు చుట్టి పక్కని కూచున్నాడు కాకు నయమే.

౪. అచరి అంటుకుంది. చంద్రవతి, హరిశ్చంద్రుడూ లోపి కూడా వేసిన గంటలు చూస్తే కొంచెం అసహనం లేదని నిశ్చయించుకున్నట్టుంది. నక్షత్రముకు సరేసరి కొంతంటే అన్యాయంగా ప్రవర్తించాడు. పునులెత్త పునులెత్త చివరి కందరూ వొక చిక్కినిలో చీటిలో కలుసుకున్నారు. అయితే: అచరి యెందు కంటుంది? అన్న చివరి కేమయిపోయింది! తగులండుకూపున్న చోటినుంచి వారు తప్పించుకుని యిటుపడ్డారా యందుకొసం కేగి పెట్టె యెందుకై లైలు మండిపోయి ననీ అయిపోవడంవల్ల అన్న దా వంతట ఆరే చుట్టబడిపోయిందా?

౧. గుర్ర మంటావొక సింహం హరిశ్చంద్రునిశేపుకి పులికింది. హరిశ్చంద్రుడు కత్తి విడిచిపెట్టలేదు. అంతవరకూ నిజమే; కాని వొక్కరూతున వెనక్కి పారిపోయాడు. అంద్రప్రతకలానివార్త చూసి యాభట్టులొక సం కనిపెట్టుకునివున్నవా చంతా యేమనాలో అది అన్నాడు. ఏమీ తరవాదు పెంచలేదు.

౨. చంద్రమణి, లోహితుడూ, నక్షత్రమూ నిద్రపోతున్నాడు. ఏవో గాండ్డింపులు వివచిస్తాయి. హరిశ్చంద్రుడు లేనికాదు. చంద్రమణి, లోహితుడూ, నక్షత్రమూ వున్నా భాగం మునుపటి పోయింది. తగవాలే వొక భూగం కచ్చిరి. ఒడ్డు, పొడుగు, వేడమూ, కంతమూ భూతానికి తగినట్లే వున్నాయి. భూతానికి యిరవై ముప్పులు గజాలదూడంలో, కొంచెం కింకు గా హరిశ్చంద్రుడు నుంచున్నాడు. భూతంబట్టు భూతమూ, రాజుబట్టు రాజుకా కట్టుల తప్పారు. ఒకరి కట్ట వొకరికి గాని, ఎవరి కట్ట నాటిక గాని కలలేదు; కాని భూతం మాత్రం గొల్లలపెడుతూ నిద్ర కచ్చి రుడున్నట్లు నేలమీద చాలిరి. వెంటనే అంగుటిదే మరో భూతం కచ్చి అలాగే చేసింది. ఈ భాగవం యెందుకూ?

౩. అచటి బాబీ హరిశ్చంద్రుడు తవచాటితో నువ్వరాష్ట్రదేశం లోని వొక పల్లెటూరి చెనవుగట్టు చేరాడు. అత్రూత కాళి అనీ, అచటను నంగ (నీ పియ. పాపంచారు సిరి అంకరూ చెనవులో కాపు కి కున్నాడు. అంతే. నక్షత్రమకు అక్కడే అంకరాల లోట్టి, అంకర బాధలతోనే సంధ్యకంకం చెయ్యవలెనాడు. అతను సంధ్యకంకం చేశాటప్పుడు చెనవులోని పొలితెల్లెలు నక్షత్రమని కాపుకిగిరి కప్పవంకం కనకుతున్నాయి. వైగా హరిలో వొక్కరున్న అంకలో నీ స్నానం చెయ్యలేదు: కాని హరిశ్చంద్రుడు, యుమానుంచి “అంగాన్నానం అయింది కదా, యింకా శ్వేద్యగదన్నానం చెయ్యకదా” అన్నాడు. మంచి నంగే దొంకింది దైరక్షిణక. కాని విశ్వేశ్వరుడు మాత్రం వొకే లేదు.

౪. కాలకాళికుడు దేవతాస్తవ చేస్తూవుండగా గుర్రపెట్టి సుద్రిష్టా వున్న కలహంకి లేచి, “నానలహంయేడి” అంటూ ముందుకి కచ్చి కూలడం, అక్కడి తక్కువ అంకరార్థం లలా వుండనిద్రాం. అది ప్రాతకాలమా మధ్యాహ్నమా? ప్రాతకాల మయితే కలహంకి కంఠధావనం చెయ్యకుండా ఫలహంకి కుమన్న దనాలి. మధ్యాహ్నం మయితే: కలహంకి భోజనం చేసి పడుకుని, ఫలహం చేకరి లేచాటప్పుటికి కాలకాళికుడు దేవతా స్తోత్రం చేస్తున్నా దనాలి. ఎటువా అనకుంట్లే. కాని దైవక్షణక ఇదేమీ లోకలేదు.

౫. వీరభావపు కలుకుండ బుజునపెట్టుకుని పాడుకుంటూ కన్నాడు. యెల్లు బావపుల బుగారం యిచ్చి హరిశ్చంద్రుని కొప్పనా డెవకు. అంతటి విశ్వస్థులకుడు స్వయంగా కిల్లుకుండ తెప్పకొనలసిందేనా?

౬. హరిశ్చంద్రుడు చంద్రమణి నరకబోతున్నాడు, విశ్వామిత్రుడు వచ్చి “రాజా! నేనే వోడిపోయాను. గెలుపు నీదే. నీభా

ర్యమ నరకవద్దు” అన్నాడు. నేనే వోడిపోయా నంటే? హరిశ్చంద్రుడికి, విశ్వామిత్రుడికి యేమీ పంటలు బరగ లేక?

౭. ఈశ్వరుడు సాక్షాత్కరించాడు. “నీసత్యసంధతకు మెచ్చాను. నీభావ్యమ నరుక్కో-వ”దన్నాడు. కాళిరాజపుత్రుణ్ణి మల్ల బలి కించకుండా చంద్రమణికి కిక్కి యెలా తప్పించగలదూ యాశ్వను డయితే మాత్రం? ఈశ్వరుడు తెప్పనగా లోహితుడు లేచి తల్లికి తండ్రికి, ఈశ్వరుడికి నమస్కరించాడు. మంగళమాత్రం సంగతి వచ్చేవాకా చంద్రమణి గుర్తించలేని హరిశ్చంద్రుణ్ణి లేచిలేవడం లోలే లోహితు డెలా గుర్తించాడూ?

మొత్తంమీద ఫిలి మంతా యిలాగే అవతరకలుగా వుంది; కాని ప్రజల విరుమకు పడిపోతోంది. ప్రజలకి కళ అక్కరలేదు. దైవక్షణకి కళ అక్కరలేదు. నటులకూ కళ అక్కరలేదు. ఇక అంద్రబాతా? అది మేలుకునివుంటే కాదూ? —చూపినాడు

గ్రంథ స్వీకారము

అంద్రదశరూపకము

గ్రంథకర్త అంద్రవివేక భావనత్రాణాకాలలో సంస్కృతాంధ్రపండితులుగా వున్న ముగ్ధాని మూన్యసారాయణాశ్రీగాన. ప్రకాశకులు మద్రాసు, వావిళ్ళ రామస్వామి శాస్త్రులు అంధుసమ్యవాని. పేజీలు ౧౬౫౧౨౩. వెల ౧-౨-౦. ఇది రెండో పుచ్చు.

ధవలయమహావిద్యరూపకాని కిది తెనుగునందు ముతాన్నకంగా వుంది. వాద్రికమూ, శిదాచారణలూ వున్నాయి.

అంద్రపండితులూ, కవులూ ముఖ్యంగా నాటకకవియలూ: కి విశేషకలనిన గ్రంథమిది. దేశకాలాలను బట్టి నాటకాల ప్రాసవిడి తెలుసుకోవడం చాలా అవసరం.

అధునికాంధ్రవాద్యయోని ఇదొక గొప్ప అలంకారం. అయితే; శైలి సులభంగానూ, వాద్రికం యింకా విపులంగానూ వుంటే చాలా బాగుండేది. మూడో పూర్వులొ వైనా, శాస్త్రులవాన, స్వయంకృషి చేసుకునేవారి కుమయోగికరంగా వుండేటట్లు సంస్కరిస్తానని నమ్ముతున్నాము.

విరాళాలు

- ఏలేశ్వరపు కృష్ణమూర్తిగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. ఆప్యక్షేపం పట్టాలు ౫-౧-౦
- విశేషచందాలిచ్చి ప్రబుధ్ధాంధ్రను సత్కరించినవారి ౧ పాటూరి స్వామిబాబుగారు లాండుబుద్ధ సరస్వతీట ౩-౧-౦
- ౨ తాగుర్ల నీతారామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. పోలు బరంపురం ౨-౧-౦
- ౩ ఒక పండితమిత్రుడు బరంపురం ౨-౧-౦
- ౪ దాక్షర ముల్కూరి రంగయ్యచారణగారు ఏలూరు ౨-౧-౦

పి ఆదానీదీ తేకుండా, పి గణేదిదా చెయ్యకుండా, విష్ణులు
-చట్టుకుంటే లొంగిపోకుండా, ప్రభువులను ముట్టిస్తే జం
పోకుండా, పెప్పులకు గొప్పలకు కొంగు చాపకుండా, లోక
సంబంధమైన దృష్టి తేవేతేకుండా, అంగ్రజానీ ౨ల మైన పునాది
వుందని విష్ణువైచేసి చూపించుచు రూంగం తన విధిని చక్క-గా
నిర్వహించుచున్న శ్రీ చిలుకూప వీరభద్రరావు పంతులుగారికి, యాచ
దాంధ్రులపక్షంగా జయంకొల్పుచున్న చెయ్యడానీకీ, తనంగంగా
వారిచేరజయంసంపుటం ప్రక్షిప్తంచడానీకీ, పర్యవేక్షించుకొన్నా
లూకు మొదలయినకొనుకలతోటి వానిని గంభీరంచడానీకీ మేము
పూనుకున్నాము.

నిజానికిది యిదివఱకే జరిగివుండవలసింది: అయితే: అలస్యం అయినా చెడబోయిందేమీలేదు. పైగా యిగి యిప్పటిదాకా నిలిచిపోయివుండవంలా? వొకవిశేషంకూడా యోచిస్తాను. అనేమిటంటే!

అంధకారాన్ని గుడ్డవగుమనోవాలనే జాతవన మనలో మళ్ళీ
యిప్పటిప్పుడేవీటటువంటిది, నా మొగ్గా చుట్టూనున్న
యితరజాభ్యుదయాని పైనుడిగా వినియోగపడుతూవున్న మన
కైయవ్వల మళ్ళీ యిప్పుడు భారతగుళాభ్యుతస్థాయి, ఆర్థిక
సాక్షత్యో యిది వాకొచ్చునట్లు, దీని శ్రీ విభిన్నరాయణయ
అంతరాయగా-దీక్షాన్వితగులగా-కంఠభంగంలా-నిషే
ధంగా మేల్పడుతుంది.

మనలో శ్రీ వీరభద్రరావు పంతులు గారిని యెన్నిసార్లుకూ, పేరిట నారూ, వారి ఆపారపట్టమపులిరం అనునదిని పనినారూ అట్టి రాష్ట్రములలో లేరు. కనక వాకరి సత్కారముచేయుటచే న్నామని మార్చుట తప్ప సత్కారం చేయకలసివుందని మేమెడలీ సత్కారముని పనిలేదు.

చతుర్రమూరకను నైన ప్రితీవర్ణదరావునుకులుగాంబేర నుకటి
యందే యానంధ్రులంలా, మనదేశచక్రలంలా, మనభాషామనాస్థు
యాలచక్రలంలానూ యేప్రపంచ వ్యాపకమృత్యులను నమనయిపరచే పర
లోకీక వ్యాపారే (గంగాయోగియై నున్నవంబి వ్యాకరణశిలంలానూ,
గంగాధిలంలానూ కూడా) ప్రసంగియి. పండితులకు, శుభ్రనిష్ఠు
లకు యిది వొక అధ్యాసం గా భ్రం చేసింప చక్కగా, పండితుల
మేలు నీరపశువులవచ్చును. ఇది మూడువంశల శీలేశుల క్రమశుక్ర
పరిమళకూడైననీనాడూ మేలు నిశ్శబ్దం పరుచుకున్నాయి.

శాసనపుటల పర్వార్థమున దరంగా రాయకావదానికి, సహ్య-
నగరమున గొప్పగాజరకావదానికి అవసరమయ్యే ధనము అగ్రాధిపతి
సోదరులు అత్యుత్సాహంతో అంగీకరించుచు నే సమకాలినులని
మేము నమ్ముచుని వున్నాము.

ఈ మహోత్సవం, రాజమహేంద్రవరంలో, కైకాభిమానంలో
 ఏర్పాటుచేసి మావూహ.

ఈమహాత్మ్యవ నిర్వహణానికి, దేశీయులు ఈక్రంది తరగతులలో
ధనసహాయం చేస్తారని మే మెదుగుచున్నాము.

ప్రధాన పోషకులు	...	౧౧౬-౦-౦
రాజ పోషకులు	...	౫౧-౦-౦
పోషకులు	...	౨౫-౦-౦
ఆర్థిక మాన్యులు	...	౧౧-౦-౦
గౌరవావధులు	...	౫-౦-౦

వ్యాఖ్యానములు

కొత్త సంవత్సరం

ఈ సంచికలో ప్రబుద్ధాంధ్రపత్రికకు కొత్త సంవత్సరం ప్రారంభం అయింది.

మల్లీ ప్రారంభించాక, యీ పత్రిక, యిప్పటికి నిర్విఘ్నంగానూ విరాళులుంగానూ కేంద్రస్థి ప్రవర్తించింది.

ప్రబుద్ధాంధ్ర అక్షయకౌన్ఠి బాధ పూర్తిగా గుర్తించింది. ఆంధ్రత్వాన్ని దృఢపరుచుకోవా లనే అవేశాన మనలో మల్లీ యిప్పుడెప్పుడే పాటమంటోంది. నలుమొగలా చెడబోయి వున్న ఇతర్ల ఆభ్యుదయానికి వినియోగపడుతూ వున్న మన శక్తియుక్త లన్నీ మల్లీ ఆంధ్రత్వభా లభ్యున్నాయి.

మన ఆంధ్రత్వం ముందు భాగతీయత్వం తావాతానూ. మన లో ఆంధ్రజాతీయత సమృద్ధిగా ఏర్పడినప్పుడే భారతజాతీయత ముఖంగా ఆంధ్ర ఆవుతుంది.

ఆంధ్రత్వం ఆంగ్లాలే కంటే మనకు భాగతీయత్వం సంక్లిమిం చనే సరికాదు.

అసలు, క్షిప్రప్రాంతాల జాతు లన్నీ వాతావరణ కూడినప్పుడే భారతీయత మూర్తయింది. అవుతుంది. అంతేగాని భాగతీయత స్యంబంధపు కాకకాదు.

ప్రబుద్ధాంధ్ర విశ్వాసం యిది. దీనికి ప్రాంతభావం వక్షి ప్రబు ద్ధాంధ్ర ప్రతిఘటిస్తుంది. దీనికి బోటీ రావంతులేపూ భారతజాతీయత విషయంలో ప్రబుద్ధాంధ్ర కేవల షేరీ లేదు.

మన వొక పూలదండ నచ్చాల్సి లంటే, సమంగా వికసించిన పూవులనే సమకూర్చుకుంటాము. గుడ్డిపువ్వులను వివరిపారేస్తాము. అలాగే భారతజాతీయత సర్వాంగ సుందరంగా వుండా లంటే ప్రాంతీయజాతులు సమంగా వికసించినప్పుడే అది సామ్యపడుతుంది.

ఇప్పుడు భారతజాతీయతలో ఆంధ్రజాతీక సలం లేదు. కారణం, యెన్నోచగా, ఆంధ్రుని అలంభానం. తనమట్టభాగం ఇతర్ల సాధ్య పరత్వం.

అలంభానం అంటే అత్యుత్తమం లేకపోవడమే. అది తనం నుకు కిప్పుటి ఆంధ్రునకు విచారం లేదు. పైగా అది అక్కర లేదనీ, అది అపాయకర మనీ నిశ్చయం కూడానూ.

ఇంచేతే అత్యాధిమానం గిడ్డకట్టెయ్యి అందరియెడలా ఆంధ్రు డు అనుచునుడుగా—భృగ్యుడుగా కలిగిరి సమామలు చేస్తూ దుక్కుపక్కగా ఓసరిల్లి తిరుగుతున్నాడు.

* ఇది మనకు సిగ్గుల చేటు.

మనజాతి నేటిది కాదు.

మనజాతి దృఢ మైన పునాది వుంది. గొప్ప పూర్వచరిత్ర వుంది. మనలోన్నత మైన నాగరికత వుంది.

ప్రపంచంలో ఆంధ్రజాతి లేకపోయివుంటే భారతజాతికి ఇంత బొబ్బల్లిమీ లేకపోయివుండును.

ఇప్పుడు కూడా భారతజాతీయతకు ఆంధ్రజాతీయత అంత ప్రధా నం కావాలి.

ప్రబుద్ధాంధ్ర సామ్యం యిది.

ఇందుకోసమే, ప్రబుద్ధాంధ్ర, హిందీ దుర్భాక్రమణాన్ని ప్రతిఘటి స్తోంది. ఇందుకోసమే, ప్రబుద్ధాంధ్ర, కౌంగెమ్మకంటే మనకు ఆంధ్రమహానగర భాగం ముఖ్యం అంటోంది.

దేశీయులు ఈ కేంద్రస్థి ప్రబుద్ధాంధ్రను పోషించారు; కాని అపోషించాలనేను. చేసేసామ్య చాలా పడింది. అయాసం వచ్చిం ది. సరస్వతీవనరుముద్రాక్షరాల సాధనము శ్రీకృష్ణదేవరాయల వ్యాపనముగానూ, కాగితాల వర్తకులు మెప్పున్న మాడటి సవ్యాసయ్య అందు సమ్యవానూ అభిమానించుకోకపోతే ప్రబు ద్ధాంధ్ర యింత ప్రతిఘటన ప్రకటించుట పోయివుండును.

ఇంతవరకు భీమనూ రచనలూ చిత్రాలూ యిచ్చి మాకు సాయం చేసినవానికి చాలాచాలా నమస్కారాలు. ఈ కొత్త సంవత్సరం ప్రారంభం కాగానే వారిలో కొందరు మల్లీ చేయుతర యిచ్చారు. అజాబితా వేరొకటే ప్రకటించుచున్నది.

తక్కినవారు కూడా తమ చేసేసామ్య మల్లీ అందిస్తా రనీ, కొత్త వారు కూడా మరకొందరు ప్రబుద్ధాంధ్ర పోషణకు పూనుకుంటా రనీ లక్ష్యవ్యాపనముగానూ, మాడటి సవ్యాసయ్య అందు సమ్యవానూ, యథాపూర్వంగానే మల్లీ అడుగుంటా రనీ అతిష్ట న్నాను.

వావిళ్లి వారు ఆరవలూ ?

ప్రజామిత్రపత్రికలో (౨౯-౧౨-౩౫) శ్రీనివాసకోమటిగా రిలీ రాశారు.

“అసలు ఇదంతా ఎందుకు, రందుకోట్ల డెబ్బెళ్లల అంధ్రు లకు పుస్తకాలు ప్రకటించడానికి ఒక్క తెనుగుదా ది మకాం లేదు. ఈవిషయం ఏ తెనుగునా పయనా ఎప్పు డయినా గమనించా డా ? ఇంత తెలుగుదేశానికి, ఇంతమంది తెలుగువాళ్లకూ పుస్తక ప్రకాశకుల వావిళ్లి రామకృష్ణయ్య అందునప్పు. ఆ ఒక్కరూ తెనుగువారు కాను, అచ్చమయిన రచకులు అని “భారతి” పత్రిక ౧౯౩౩ సంవత్సరం డిసెంబరు సంచికలో సంపాదకుడు ప్రా కాడు”

భాగం సంపాదకులు ఇలా రాశారు.

“విలుప్తమ కానున్న ఆంధ్రుల వాఙ్మయసంపదన ఇల్లు కాని దుచ్చు వావిళ్లివారు ఆంధ్రులు కాదు; వ్రాదియు, వారు మాట

దండ అరవము, వారు వ్యవహారమునకు మాత్ర మాంధ్రము నుపయోగించుదురు. వారు ఆంధ్రుల వాఙ్మయమునకు చిరంజీవితము కల్పించిన మహావీరులు. ఆంధ్రుల నంటివెట్టెననియున్న పరాక్రమభోషమునకు ఇదియు కొక గొప్ప నిదర్శనము?

వావిళ్ళవారు, నేలటూరివారు, నేడవారు, చదలవాడవారు, దండిగుంటవారు, పుర్రాణంపూరు (ఈయింటిపేరు వెల్పుటి వారిలో కూడా వుంది) అల్లాడివారు మామిడివారు—ఈమొదలయినవారు పుదురుద్రావిడులు.

పుదురుద్రావిడుల సంఖ్య నేలమీద మాత్రమే వుంది.

అంత చిన్న తెగవారిని ఆంధ్రులని చెప్పకొకపోతే ఆంధ్రజాతికి చచ్చిన వట్టే మేమీ లేదు.

కాని వారందరూ ఆంధ్రులు, ఏమీ సందేహం లేదు.

వారు ఆంధ్రుల మని చెప్పవలెనున్నారు. ఆంధ్రుల మని గర్విస్తున్నారు.

పైగా, అరవల పుదురుద్రావిని ఆంధ్రులుగానే పరిగణిస్తున్నారు. నేలటూరి మొదలు మద్రాసునగరానికి పోయేటట్టులలో ఆంధ్ర భాషకు పట్టుగొమ్మలై నిలిచినవారిలో అధిక సంఖ్యాకులు పుదురుద్రావి.

తెనుగులో మొదట వచనరచన ప్రారంభించినవారు చదలవాడ సీతారామశాస్త్రి గారు. మార్క్సిస్ట్ కంపెనీనాని ప్రకటిస్తూ వున్న మార్క్సిస్ట్ దొంగరి వాచకాలను తెనుగులోకి మార్చినవారున్నా సీతారామశాస్త్రి గారే. వీరకలింగవంతులుగారు తమ పేరు మాత్రమే యిచ్చారు; గాని తెలిసినలేదు. శబ్దరత్నాకరం రాయాని చేసినవారు చదలవాడ సీతారామశాస్త్రి గారే గాని బహుశావచ్చు సీతారామచార్యులుగారు కాదు. ఆచార్యులుగాని శాస్త్రి గారికి అపిష్టంట్టుగా వుండేవారు. శాస్త్రి గారు, పని చేసినంతవేళూ చేసే ఇంటికి వెలిపోయాటప్పుడు శబ్దరత్నాకరమును అసీసులోనే ఉంచుకొని వెళ్తే వుండేవారు. అది పూర్తి అయిన కొద్దిలోనాట, వారు, మాత్రాగా కాంచేవారు.

సీతారామచార్యులుగారు ప్రాఫుల చాలా చక్కగా దిద్దినారు. వారు తాతవల్లి మహాదారు తేనెగిరి శాస్త్రులవారికి ప్రాఫెసరైనవారు వుండేవారు.

చదలవాడ సీతారామశాస్త్రి గారి జీవితం అంతా ఆంధ్రభాషా సేవలోనే గడిచింది. అరవంలో వా రేమీ పని చెయ్యలేదు. చదలవాడ గుండరరామశాస్త్రి గారు, దండిగుంట మూర్తినారాయణ శాస్త్రి గారు, పుర్రాణం హయగ్రీవశాస్త్రి గారు మొదలయినవారు కూడా తమ జీవితాలను ఆంధ్రభాషాసేవలోనే వినియోగించారు. గాని అరవంలో కిందిత్రయిని పని చెయ్యలేదు.

వేదం వేంకటరాయశాస్త్రి గారి కైదువ్వడం అంతా ఆంధ్రభాషకే వినియోగపడింది. వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రులవారికి క్రియార్థులన్నీ

ఆంధ్రవాఙ్మయచిరంజీవితకే వినియోగపడ్డాయి. వారు కూడా అరవంకేనే చూడనే లేదు.

అరవభాషాలో అనేకమంది తెనుగుదేశంలో నిరవధారు. వారిలో మొదట వచ్చి వారు శాసనసమితి దావిడులు ఆరామద్రావిడులూ, వీరిద్దరూ అరవం పూర్తిగా మరిచిపోయారు. శుద్ధాంధ్రులుగానే వ్యవహరించుకుంటున్నారని. అయితే: ఆరామద్రావిడులు తెనుగు ఆచారాలూ, సంద్రావాయాలూ పూర్తిగా అనలంబించి వున్నారు; గాని శాసనసమితి దావిడులు కర్మకలాపవిషయంలో ద్రావిడసంప్రదాయమే అనలంబిస్తున్నారు.

తరవాని తెనుగుదేశానికి వచ్చిన అరవ భాషావేలే తువ్వగుంట ద్రావిడులు. వీరకూడా అరవం పూర్తిగా మరిచిపోయారు. భారతి సంపాదకులు ఈ తెగకు చెందినవారే. వీరిని కూడా సర్కారుల ఆంధ్రయుక్తులు చాలామంది అరవాలనే చెబుతూవుంటారు.

పుదురుద్రావిణి వ్యవహరించుచున్నా సమస్యలు యిటీవల తెనుగుదేశానికి వచ్చిన అరవ ప్రావీణులు. వారు వచ్చి యెంతో కాలం కాకపోయినా, అరవంలో ఆనుకునివున్న నేలటూరి జిల్లాలో నిరవధివుండిపోయిన వారిలో ఇంట్లో అరవం మాట్లాడుకోవడం అక్కరలేకపోయింది. మద్రాసు సందర్భం లేకుండా నేలటూరి జిల్లాలోనే వుంటూవున్న పుదురుద్రావిడులు నేలటూరిజిల్లా ఆంధ్రులులాగే శుద్ధాంధ్రులుగా వున్నారు. ఇంట్లో చాలామంది అరవం మరిచిపోయారు.

వేదం వేంకటరాయశాస్త్రి గారికి తెలుగు, అరవం, సంస్కృతం, ఇంగ్లీషుభాషలలో సమానమైన పాండిత్యం వుంది. అయినా వారు పక్షిత్తమ అంతా తెనుగులోనే చేశారు. తమ కిక్కిరింపు తెనుగు భాషకే భారపోశారు. అరవం అంటే వారికి చాలా చిరుగుగా వుండేది.

వావిళ్ళవారు వ్రుక్షావ్యాసాని చెప్పన్నారు. రామస్వామిశాస్త్రి గారు తెనుగుభాషను చాలా సేవ చేశారు. వారు గొప్ప ఆంధ్రపండితులు. అనేకాంధ్ర గ్రంథాలను టీకలు రాశారు. ఆంధ్రగ్రంథ ప్రకటన మొదట ప్రారంభించినవారే. తెనుగుటికీ ఇంగ్లీషుటికీ, అని పిలవబడే చిన్నపత్రికలైనా (ఈవ్యాసం కూర్చున్నపత్రికలను) రాయారు చెయ్యవలసింది. రామస్వామిశాస్త్రులవారే. నేటికీ వారి సంస్థ తెనుగుపండితుల అధ్యక్షతనగా వుంది. అరవాలి, తెనుగుకీ గూడా యిప్పటికీ మద్రాసే వరకే సాగంగా వుంది. ఇలాంటి సందర్భంలోవావిళ్ళవారు తెనుగువాఙ్మయ ప్రకటనకు మాత్రమే యెందుకు పూనుకోవలసి వచ్చింది? తెనుగు పుస్తకాలలోనూ, వారు, అరవ పుస్తకాలు కూడా ఎందుకు ప్రకటించింది? లేదు!

పోనీ, ఆంధ్రులు, రంధ్రులట్ట దెప్పలత్తు లున్నారని కదా, వారిలో వొక్క రేపా అంధ్రగ్రంథప్రకటన కందుకు పూనుకున్నారని కదా? ప్రారంభం చేసి కొంతవరకు సాగించిన వేమూరివారు ఎందుకు చాలించక న్నారు?

వారిల్లవాడు 'బ్రిలింగ్' అనే షేర్తో ఆంధ్రముఖానూ, 'ఫెడరే షేర్' ఇండియా' అనే షేర్తో ఇంగ్లీషులోనూ మూత్రమే వార పుత్రకల నడుపుతున్నాడు. అగ్రపత్రకలకు ప్రచారం అధికంగా వుండడమూ, లాభం కూడా నమూవుండడమూ యిరిగివుండిన్న వారు, అరవంలో కూడా పత్రక ప్రకటించకపోదామి కారణం యేమిటి? కొంచెం జాగ్రత్తగా యోచిస్తే పురుషుల విలువ అరవ లవడం చాలా సామానం అని తెలుస్తుంది.

నిజానికి వస్తే, తెనుగుదేశంలో వున్న కాసలవాటి బ్రాహ్మణులు అటు తెనుగువాడు కాదు, అోసలజేతంనుంచి వచ్చినవాడు. వెళ్ళుటి వారు కూడా విద్యుదేశంనుంచి వచ్చిన మహారాష్ట్రులు కాని అటు తెనుగు బ్రాహ్మణులు కాదు. వెళ్ళుటి బ్రాహ్మణుల నుంచే విడిపోయిన అరు వలనియోగిబాగుకు చెందిన శ్రీనివాసశిరోమణిగారు కూడా శుద్ధాంధ్రులు కాదు.

పరూరవారు, తామల ఆంధ్రులమే అని పెద్దనకుంటూ వున్న స్వయా, ఆగ్రహం వారిని ఆంధ్రులుగానే పరిగణిస్తూ వున్నప్పూ, పురూరుద్రావిడల కష్టమున లన్న ఆంధ్రభాషా వాగ్మయాలకే వినియోగముతూ వన్న స్వయా వారు అనివ లనీ, ఆంధ్రులు కావనీ కేటాయింపు రాతమే రాయడం చాలా అనుచిత పైన పని.

దీక్షల్ల సీతపదోబియిన పురూరుద్రావిడల ఆంధ్రత్వాని కేమీ చలనం లేదు; గాని ఆంధ్రయువకులలో కొందరి వివేకపరిణామితే కల్లడిలోకే వస్తాయి. అంతే.

గీ చ ఆంధ్రనాటక కి భాషిమీర్నమూ చేశా

కిన్ని తెలువాడ వాడు పెరిచాడు. మదరాసువాడు నిర్దుహించాడు. తెనుగుదేశంలో క్రిమం కప్పనండా పరిగా సంవత్సరానికి ఒక గిన సమావేశం యిప్పటిముట్టు కిది వొక్కటే కవపడుతోంది.

కాని యేమి సాధ్యమూ?

పరిషత్తు ఆయిదేళ్ళనుంచి పనిచేస్తోంది. పత్రకాప్రకటన కూడా ప్రారంభించింది; కాని నటులను దిద్దలేకపోయింది. తయారేనా చెయ్యలేకపోయింది. సింగిల్లాలను సంస్కరించలేకపోయింది. ప్రజలు నూత్నదని నుపులేకపోయింది. టూలివిషయం అనలు తల పెట్టనే లేకపోయింది.

నాటకరచనకు మార్గం కనుటకు ప్రోత్సాహం కలిగించింది; గాని అనందభట్టారక పరిషత్తు తోక్కిన మార్గం కుమార్గం అయి పోతుంది. తప్పును.

ప్రకృతం.

ఈ సమావేశాన్ని సాంకేతికవాదబల్ల గాని, అవ్వనసంపూ ధ్యక్షిలబల్ల గాని, అగ్రహులబల్ల గాని పరిషత్తున కేమీ వివేక యే గ్పవలేదు. ప్రకసిధుల సంగతి కూడా అలాగే వుంది. ఇక ప్రద ర్శించిన నాటకాల! అవి యేవాడో మూలజీవితీయినవి. మల్ల పైకి రిమ్యూరానివి. వాటిలో రసం లేదు. కళ లేదు.

నటులు ఏది ప్రదర్శిస్తా మంటే దానికే అవకాశం కలిగించడం పరిషత్తుకు గౌరవం కలిగించదు.

పైగా ఈ ఆంధ్రనాటకకళాపరిషత్తు హిందీనాటకాలను ప్రద ర్శించడం నిజంగా గర్హించతగింది. అనటులు అంత గొప్పవారా? హిందీనాటకాలను ప్రదర్శించడంబల్లనే వారు గొప్పవారై వారా? వారు ప్రదర్శించిన నాటకం అనువాదం కాని స్వరంధ్రం కాదే! అది తెనుగులో కూడా వుంది కదా, తెనుగు అనువాదాన్నే అన టులు—కారు పరిషత్తు ప్రదర్శనం చేయించకుంటమా?

ఆంధ్రనాటకకళాపరిషత్తు హిందీప్రచారానికి చినియోగపడడం అత్యవశ్య. అగ్రహుల పుషవాసాన్ని ట్టి ఈ హిందీప్రదర్శనా లకు వాటి ప్రోత్సాహకులుగా కనపడుతున్నాడు. వారు తమ కాం గ్రెస్సుధక్షిని ఆంధ్రనాటకకళాపరిషత్తులోకి కూడా దిగుతులే చె య్యడం తమకూ పరిషత్తుకూ కూడా అవశ్యమై మైగ పని.

నిరుడే ప్రదర్శనాల సంవత్సరంలో పరిషత్తు చాలా నింపపా లయింది. ఈసంవత్సర మేనా నటులను తయారు చేసి వొక మంచి నాటకాన్ని ప్రదర్శిస్తుం దని ఆశించాము; కాని అది అలా జరపక పోడమే కాకుండా యక్షగానాలకు కూడా యీ సంవత్సరం బహి ష్కరం చేసింది. భరతనాట్యం మాట తలపెట్టిన లేదు. అకన్యా శూలూ స్త్రీయలూ పిలియనంతవరకూ పూర్తిగా పక్కమింగా ప్రద ర్శింపచేస్తే బాగుండిపోవును; కాని దాన్ని వొక నాటకానికే సరకాయగా చేసింది. కాకిముక్కుకు దొండపండు కట్టింది.

నాలుగో సమావేశం పామరగంజికింగానేనా వుంది. ఈసంవ త్సరం అలాగా లేదు. పెద్దనటు లెవ్వరూ యీసంవత్సరం కివపడ లేదు.

కార్గదర్శి పిలంరాజా వెంకటేశ్వయ్యగారి పరిశ్రమ మేమెరుగు నుము. ఈసంవత్సరం వారు పడిన యిబ్బందులనున్న మేమెరుగు నుము; కాని వారు కొంచెం పెద్దయెత్తులు వెయ్యగలిగి, సాగకపోకే పరిషత్తునే నిలిపివెయ్యవచ్చు; గాని యిలా నడపడంబల్ల కష్టమూ, నష్టమూనే గాని సుఖమూ లాభమూ కలగవు.

పక్షాత్తి ఇంతకంటే చక్కగా జరిగదాని కవకాళం లేదని మేము నిరుత్సాహపడము. పూనుకుంటే యింతకంటే యెక్కిన రట్లు బాగుచెయ్యవచ్చు. అయితే మొగమాటాలూ, దాక్షిణ్యాలూ మట్టుకు మారంగా వుంచాలి. గుణమే ప్రధానంగా యెంచుకోవాలి.

పరిషత్తు తుక్కు—నాటకాల కవకాళం యిచ్చినంతకాలమూ దేశి యులు కళనే ప్రధానంగా చూడరు. పరిషత్తుకు ఫామేదా కూడా యేర్పడదు.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తులాగే యీ ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్తు కూడా అపమార్గంలోనే వుండడం చాలా విచారకరంగా వుంది.

నాల్గవ నిజాంరాష్ట్రాంధ్ర మహాసభ

పైదరాబాదు సంస్థానం హిందూదేశంలో వున్న స్వదేశసంస్థానాలన్నిటిలోనూ పెద్దదీ, మొదటిరంగులో దీని. దాని వైశాల్యం యుద్ధేంద్రులకుచేల చదరపు మైళ్ళలో తెనుగు దేశం సగానికి పైగా వుంది. దాని జనసంఖ్య వొక కోటి నలభైలక్షలలో మనవాని దేబ్బయిలక్షలకు మించివున్నారు. ఆర్యావర్తంలో తెనుగుభాగానికి “తెలంగాణా” అని క్యవహారం.

నిజాము ప్రభుత్వానికి ప్రతి సంవత్సరము చూడలక్షల వున్న మొత్తంలో చాలా భాగం తెనుగునాణే చెల్లిస్తున్నారు. రాష్ట్రంలో అంతలా వున్న రేణిమూలలో నూటికి ౭౨ వంతులు తెలంగాణాలోనే వున్నాయి. ఎక్కువ ఆదాయం ఇచ్చే గొప్పగొప్ప అడవులన్నీ తెలంగాణాలోనే వున్నాయి. ఆరాష్ట్రంలో వున్న పెద్దపెద్ద తోటకొలా, నువ్వుద్యాలు అయిన నర్సాలా చాలామట్టుననే తెలంగాణాలోనే వున్నాయి. కానీయ సామాన్యులకు వాని కొలుకులు అయిన కరంగట్ల పానుమకొండ పట్టణాలూ, అనంతపురమున గల అమిప్పనేపాలయమూ, న్యాయస్థానాల కుండవనూ — ఇంకా అంతలాటి వున్న తెలంగాణాలోనే వున్నాయి.

ఆరాష్ట్రపు రాజధానిగారి పైన పైదరాబాదు కూడా తెలంగాణాలోనే వుంది.

ఒకప్పుడు ఆఆంధ్రభూభాగం పరిభ్రయంకరిం గాగానూ, భూలో విస్తరిం గానూ, ఆంధ్రుల ప్రభావ ప్రతాపాలకు ప్రదర్శకాల గానూ వారిది.

ఇప్పుడు ఆరాష్ట్రంలో వున్న దేబ్బయిలక్షల ఆంధ్రులూ కాక పోతున్నారాజ్యనిర్వాహకులైన ప్రభువుల, పండితుల, కవుల, పీఠలొకూల, యోధుల, కణిప్పంగువుల సంఠవనూ.

ఇంతమాత్ర మేనా!

వా రందరూ మన మాంసంలో మాంసం, మన గడ్డంలో గడ్డం, పండ్లలో పండ్లం.

కాని వాటికి మనకూ ప్రభుత్వాలు వేరయినాయి. వాటికి మనకూ క్యవహారం.ంధాలు తేలందావోయాయి. కాని అవి సమగ్రాంధ్ర పాలితమన ఢింగికాలు కావేవు.

కోకా కాయల బండ్లు లెన్ని యొప్పిదా చిగించిత పైన పోనె—ప్రకృతి కనుకనే పైన వానికిత—ధారావాహిక పైన సంప్రదాయం—వీటిని ఢిన్నిం చెయ్యవేవు.

మహామత కవించిన నిజాముప్రభువు అప్పురప్రభుభావి. హిందూదేశం అంతా ఆయన చూశారు. సాటి మొగారు—కోటి పదహార సంస్థానాలు లక్ష్మీవిహారనాలుగా తయారైనవిపోయి న్నవిడం కనిపెట్టారు. “అన్నిటిలోనూ పెద్దసంస్థానం, మనది నెన కి దివోదయమా” అని అభిమానం తెచ్చుకున్నారు. ఇప్పుడు మాస్తీ పైన దరాబాదు రాజ్యం ఊర్జుణమూ మార్కువికాసం పొందు

తోంది. ఒక్క పదేళ్ళలో మొగారు, పదహార రాజ్యాలు పైదరాబాదు ఎదుట మినుకుమినుకు మంటూ వుంటాయి.

ఆరాష్ట్రపు నాల్గవ ఆంధ్రమహాసభ మొన్ననే—అంటే డిసెంబరు చివరిలో—లోలో సిరిసిల్ల అనే గ్రామంలో జరిగింది. ఆరాష్ట్రంలో వున్న ఆంధ్రప్రముఖులంతా ఆక్కడనే జరిగిరించారు. ఆంధ్రదేశం కోసమూ, భువన్నులకోసమూ అనేకవతోటి, అనేకముతోటి సాంగి పోతూవున్న మాన్యులు శ్రీమాంసాటి హనుమంతరావుసంకులు గారు అగ్గతర కపించారు. అన్నత్రోవన్నానం, పంతులుగారి పూలంకడిసాండ్లత్తానికీ, అనారాజేనకూ వర్షులగా చంద్రి. ఉప యోగికిరా లైన తీర్మానాలు చెయ్యబడ్డాయి.

సభారాష్ట్రపు ఆంధ్రమహాజానుబాలు మందా ఆక్కడనే సమా విస్తలై ఆంధ్రగ్రామీయులను ఉద్ధరించడానికి రగిన కాన్ఫరెన్సుల ఏర్పాటుచేసారు.

పదేళ్ళించి మాస్తీ మూడో సభ తీర్మానాలు వాని చాలా ముందుకు తెచ్చివుండినట్ల బోధపడుతుంది.

“మనలో విస్తయెవరైన వుం”దనీ, “అక్కాకానూ మన కన్నక వున్నా” యనీ సర్కారు ఆంధ్రులకు చాలా అభివృద్ధిని తెచ్చి యిచ్చింది ప్రభుత్వ మొదటిసారి. సభామార్గదర్శకులు చేయబడ్డారు. వారి శక్తిసామర్థ్యాలను విస్తరించుకున్నానానికి ఆక్కడనే శిల్ప—రాజకీయాల తీరు. ఉన్నంతా, వాని, భాష కోసం, వాన్యులకోసం, నానికితకోసం, విభాగలకోసం, విభాగమ లకోసం, వాణిజ్యంకోసం—ఈకాలంలో ఉన్నట్ల కనిపించే సకల విషయాలకోసమూ విషయోగించుతుంటారు. తీర్మానమునీ పోతే, పదేళ్ళలో, వాని, మనకు అదర్శం అవుతాన.

చాలా సంతోషం.

సభామార్గదర్శకుల మాస్రంసలు విస్తరిస్తున్నాయి.

మల్లి శ్రీనివాసఅయ్యంగారా?

శ్రీమాన్. ఎస్. శ్రీనివాసఅయ్యంగారు, ఒకప్పుడు, గట్టి మని కాంగ్రెసులో ప్రవేశించాడు. ఆయనకిరంగా పీఠానికి తొక్కి, కృష్ణాపట్టణం రంలో, గొలబాయుడు, వొక్క గంతులోనే వుట్టి కొట్టిబట్టు కాంగ్రెసు నిలవడం అక్రమించాడు.

అప్పుడు, అక్కడ—అన్నాము పగలకాప్రకృతిలోనూ, ఇక్కడ, మద్రాసు రాజకీయాలలోనూ గొప్ప సుపాను చేలరెగింది.

తీరా, అది చల్ల పడదావో—అయ్యంగారు తరి? మాకాయుని మామగా, అయ్యంగారు, పైకొట్ట కణిప్పనేంబ

నిలో సుభానీమలె వున్నారు.

గరక్షణలదాకా వాటి స్థితి అలాగే వుండింది.

కాని, యిప్పుడు వాని మల్లి కాంగ్రెసులో ప్రవేశిస్తున్నారు. వాని కోరి సంతకం ప్రవేశించే బట్టులతో మేము అర్థం చేసుకోగలము; కాని రాజాజీ వగైరాలు, వారిని, సుమారి మల్లి కాంగ్రెసులో ప్రవేశపెడుతున్నారు.

ఎందుకూ—!

మాత్రపు కొందరి కిప్పుడు వికటంగానే కనపడవచ్చు; కాని కొందరవడవదు. కాంగ్రెసులో, శ్రీనివాసఅయ్యంగారి పునఃప్రవేశంతో మన ఆంధ్రులకు తల నిప్పుకే— ఇచ్చి తగులుతుంది.

చూస్తూ వుండండి.

కోల నెన్ను రామకోటికర్పరారావు పంతులుగారు

రామ, ప్రవాసిప్రపంచంలో ప్రకిటింది వ్యాసాన్ని పురస్కరించు కని మేము (అట్టి పుస్తకంలో) చేసిన వ్యాఖ్యానం చూసి శ్రీరామకోటికర్పరారావు పంతులుగారు చాలా ఘోషణలు చేసినది.

మన ఆంధ్రులలో ఆచారముగూర్చి లేక రేనా వున్నా దంట్లో వారు రామకోటికర్పరారావు పంతులుగారి కొక్కరే. ప్రవేశిప్రకటన

సంపాదించడంలో వారు చూపిస్తున్న పాండిత్యమూ, అనుభవమూ కష్టాలూ గూడా ఆసాధారణాలుగానే వున్నాయి.

ఆంధ్రవికాసమే ప్రధానంగా గల ప్రబుధ్ధాంధ్రకు పంతులుగారి కంటే పూజ్యులు మరొకరు లేరు.

ప్రవేశినిధిని గమనార్హదానికి చెయ్యబడుతూవున్న ప్రయత్నాలలో, ఔకటి విన్నపంలో వున్న సంతకాలే యిప్పటి విన్నపంలో వున్న దని భ్రమించి మేము అవ్యాఖ్యానంలో ఆలా రాయడం తలచింది.

మా ఆలోచనా ప్రపంచమాదజనితం కాని ప్రయత్న పూర్వకంగాదు.

శ్రీరామకోటికర్పరారావు పంతులుగారికి మా పొరపాటు విన్నవించుకుంటూ త్రిమించవలసిందని కోరుతున్నాము.

హిందీవల్ల తెనుక్క జరుగుతూవున్న అపకారం

డిసెం-బరు ౨౯ వ తేదీని మద్రాసు గోఖలేహాలులో జరిగిన కక్షిణ భారత హిందీ ప్రవాస గోఖలే పరిషత్తుకు కష్టప్రధాన హాజరే త్వనభవం ఉన్నదిమీదా మన వాగ్దేవతలకు పంతులుగారు. ఇంగ్లీషు విద్యానిధినిగలదు ఈ శాఖలో ప్రభుత్వమువారు విద్యార్థి వేతనము లిచ్చి బోర్డుపొందవలసి ఆదేశించి కలిగియుండను. హిందీకి విద్యార్థులకు కష్ట ప్రాంతాన్ని అదనము లేదు వందల కోలల శ్రీనివాసాన్ని విద్యార్థినిగలదు నానినెలలెచ్చారు. అంటే హిందీలో ఆంటి దక్షిణదేశీయులకు అంత అభిమానం వుందని వారి భావం. అయితే, “విద్యార్థులు నేర్చుకొనవలసిన మూడుభాషలు గలవు. మొదటిది మాతృభాష. రెండవది హిందీ భాష. మూడవది అంగ్లభాష” అని నెలలెచ్చారే, పంతులుగారు? మొదటిది అయిన తమ తెనుగుభాష అక్కడినించాని విద్యార్థివేతనా లిచ్చినా తెనుగుయులకును ముందుకు వారే నంగ్ల యేమేనా యోచించారా వారు?

* * * * *
తరువాత పట్టభద్రులకు హిందీ పరీక్షం చేస్తూ హిందూస్థానీ లయ ప పండితసుందరీ లాలుగారు “చదువుటకును ద్రాయుటకును దేవనాగరిలిపి అనేక యితరీలిపులకంటే సుక్ష్మమైన యుపయోగింపదగిన నుండును. కాబట్టి మన దక్షిణభాషలు కొన్నిటికి గూడ యీలిపి యుపయోగపడవచ్చును” అని నెలలెచ్చారు. దేవనాగరిలిపికంటే ద్రావిడభాషలిపులెంత ఉపయోగకరములూ, అందులో తెనుగులిపి యెంత సుందరమైనదో—ముఖ్యముగా మన యేమేనా తెలుగునా సుందరాలుగారికి? అయితే: వారాలూచితంగా యీలిపిని యిక్కడ వేదవల్లడం లేదు. హిందీద్వారా వాణిజ్యకే ద్రావిడభాషలకు ఎదురెట్టివున్నారు. ఇప్పుడు దేవనాగరిలిపి ద్వారా ద్రావిడభాషలిపులకు కూడా ఎదురెట్టి ద్రావిడభాషలింకా తొరగా చచ్చిపోయి కాదు?

సుందరాలుగా రందేతో యీ విషయం కొంచెం తెలియగా చిచ్చారు: కానీ స్వామి సత్యదేవుగారు చాలా స్పష్టంగా చెప్పారు. డిసెంబరు 30 వ తేదీని సుందర్లీకే కిచ్చినామంటుంటే అదిగల దక్షిణభారతహిందీ ప్రచారకుల అవసరమేకేకలో చాలా పెచ్చారు. “దక్షిణదేశములో సమీక, తెలుగు, మయూర, కన్నడభాషలకు హిందీలిపి అవలంబించినచో హిందీ సామాన్య భాషగర్వంగా వ్యాపించగలను” దక్షిణదేశంలో హిందీ అయిదు పోవలసిందే. దాని కేది అద్భుతమైనా దీని పాఠ్యవేయకలసిందే. ఇది హిందూసానీల నిశ్చయం.

దక్షిణదేశీయులకు ఒకప్పుడు ఇంగ్లీషు వ్యాపారం ముదిరిపోయింది. అది యింకా వేళ్ళ తన్నుతూనే వుండగా యిప్పుడు హిందీవ్యాపారం.

దక్షిణదేశంలో భాషదాస్యం వడి యింకా తగ్గలేదు. ఉన్న పుస్తకములక అంతా యిది. సంపాదకుడు

సారస్వతారిష్టము

ఇది యోచనాశక్తిని, జ్ఞానశక్తిని ఉజ్జీవింపజేయు రసాయనము. అయ్యును ఒకప్పుడు పాల్పించును. మొదటికి బలముచేయును. వేడి కలిగించును. ముద్దమంటలకలిగించి, స్వరమునకు మాధుర్యము, సరళత కలిగించును. మిగుల చదువుట, పాడుట, యోచించుట మున్నగు కారణములవలన ఊహించిన జ్ఞానశక్తిని పెంపొందించును. వాక్కుని, దైర్ఘ్యము కలిగించును. రెండుమాసములు పేదరికినో మొదటికి సంబంధించిన జబ్బులను పోనాడి, ఒక్కసందర్భమున పేదరికినో సర్వవిధముల సోదహర్యను.

పాఠ 1-8-0

గంధర్వపార్వతీ, రాజమండ్రి

స ర స్వ తీ గ్రం థ మం డ లి

కంఠంవారి సుత్రమువీధి

రాజమహేంద్రవరము

నవలలు-నవరసభరితులగు నవలలు-ముచ్చటగూర్చు బొమ్మలతో-ముద్దరాలును కార్తికీ-యిందుతో-రెండుమానసుల కొక్క-
కప్పు-ని నవల, నడుమ నడుమ చిన్న చిన్న అను-ంధగ్రంథములు వెలువడుచుండును. చందాదారులకు ప్రత్యేకమును గ 0-4-0 చందా
దారులు ఒకసారి రు 7 8-0 ను ముందుగా పంపినచో వరుసగా అరుపు పత్రములు అన్వేషింపగల సౌకర్యముగా పంపుదుము.

కృతవరకు వెలువడిన గ్రంథములు

11 ప్రేమసుందరి	1 8 0	25 కంకుమభరణి	1 8 0	39 అగ్రహారము	1 8 0
12 చోరశిఖామణి	1 8 0	26 జాగిలము	1 8 0	40 భిన్న హస్తము (1 వ భాగము)	1 8 0
13 లక్ష్మీప్రసాదము	1 8 0	27 మొగలాయీదర్బారు 2 భా	1 8 0	41 భిన్న హస్తము (2 వ భాగము)	1 8 0
14 హత్యాధిపత్యము	1 8 0	28 సరస్వతి	1 8 0	42 కంకారహస్తము	1 8 0
15 ఫాల్గు (1 వ భాగము)	1 8 0	29 అనందాభాయి	1 8 0	43 సంకీర్తి (1 వ భాగము)	1 8 0
16 ఫాల్గు (2 వ భాగము)	1 8 0	30 హత్యావ్యూహము	1 8 0	44 సంకీర్తి (2 వ భాగము)	1 8 0
17 కుముద్వతి	1 8 0	31 మొగలాయీదర్బారు 3 భా	1 8 0	45 ప్రజరాణి	1 8 0
18 చిన్న కోడలు	1 8 0	32 గరిగ	1 8 0	46 హత్యాభ్రమ	1 8 0
19 రహస్యభేదనము	1 8 0	33 మొగలాయీదర్బారు 4 భా	1 8 0	47 కాశిఖండము	1 8 0
20 సింహగడము	1 8 0	34 కొపానూరు	1 8 0	48 సేవాశ్రమము (1 వ భాగము)	1 8 0
21 మణిపూరము	1 8 0	35 అలీన మణిపూ	1 8 0	49 సేవాశ్రమము (2 వ భాగము)	1 8 0
22 మొగలాయీదర్బారు 1 భా	1 8 0	36 ఆపరిచిత	1 8 0	50 దానీకన్య	1 8 0
23 భుటనాచక్రము	1 8 0	37 అంతఃపురము (1 వ భాగము)	1 8 0		
24 రాజసుందరి	1 8 0	38 అంతఃపురము (2 వ భాగము)	1 8 0		

అనుబంధములు

1 మృత్యురంగిణి	0 12 0	9 యమునాబాయి	1 0 0	17 లలిత	1 0 0
2 లాభాగిని	0 12 0	10 కాన్యమల	1 0 0	18 పెండ్లిదండ	1 0 0
3 సదృశేషి	0 12 0	11 కాంతంకథలు (చిన్నకథలు)	1 0 0	19 కథావళి	1 0 0
4 నిమరుని యువచేతములు	1 0 0	12 కాలసర్పి	1 0 0	20 నాలుగుకథలు	1 0 0
5 కాంచనమాల	1 0 0	13 భారతీయ భాషారం	1 0 0	21 స్త్రీప్రబోధిక	1 0 0
6 కీమంత్రిని	1 0 0	14 కథాకల్పవల్లి (చిన్నకథలు)	1 0 0	22 అదర్శము (1 వ భాగము)	0 12 0
7 నుగిల	1 0 0	15 అరక్షణీయ	1 0 0	23 ఉదంతుడు	0 12 0
8 గోకర్ణ	1 0 0	16 మాధవి	1 0 0	24 భౌత్యాకథలు	0 12 0

నాటకములు

1 మార్కంజేయ	0 12 0	5 హజహాను	1 0 0	9 దంపతులు	1 0 0
2 అహత్యాకాపనిహాచనము	0 12 0	6 నూర్జహాను	1 0 0	10 విజయవిజయం	1 0 0
3 మివాదపతనము	1 0 0	7 దుర్గాదాసు	1 0 0	11 భక్తకుశల	1 0 0
4 కరమాల	1 0 0	8 చంద్రగుప్త	1 0 0		

సరస్వతి వ కె డ్డి ముగ్గురికి సముదా హు:-

LIONESS

425

LITTER

Lioness-n అపహింసకు

Lip-n పెరివి

Liquidifiable-adj కి అస్థి
ద్రవ్యము చేయు

Liquify-చి కి లిక్వి
ఫైయింగు

Liquid-n ద్రవపదార్థము
adj ద్రవమునైన

Liquidate-చి కి (బు యు
ల) కిర్వాచుచేయు, అ
మగ్గించు అర్థి

Liquidator

Liquidation-n బు యు
పరిష్కారము

Liquor n ద్రవము కి
లేక సారము

Lisp-చి కి వచ్చియు రాని
మటాడు, గ అర్థి

List-n జాబితా, ప్రయోగ
లగుచు pl. యుద్ధ ప్రదర్శ

సము జగ్గు అవరణము, లి
డి లి కి అకమర్శ్య పనిలో

చేయునను, కాంక్షించు,
విను

Listen-చి కి లి లి విను,
అలకించు, శ్రద్ధాపడు, అక్ష

పెట్టు

Listless adj. జాగ్రత్తలే

నలేదు చేతు

Literal-adj. ప్రతిమము
అనునట్లు, అంకాయ

Literally adv. Lite-
rally సరిగ్గా

Literary-adj. సాహిత్య

Literate-n. సాహిత్య
జను కలవాడు, అడివి

adj. సాహిత్యం

Literature n సాహిత్య

పు, సాహిత్యము

Lithe } adj పెత్తి

Lithesome } వంగు

Lithography-n కాపి

గీత ప్రాస అచ్చుకీడు

విగ్రము adj Lithogra-

phic-cal

Litigant-n. దావాలో
కిడిదాడు, adj. గివాది

పక్షకు

Litigate-చి కి లి లి వ్యా

భ్యుచుడు, వివాదపడు

Litigation-n వ్యాధిపాన

పరముగా జరుగు వివాదము

Litter-n. కుంభి, మోసికొని

పోవు పడికి పందియొక్క

ఒక యాకెల్లు, కల్పము,

చెత్త లి కి (పంది) ఈ

చెత్తతోనుంట్లు

కొరతము - 605 పె లు
సముదా 17000
సరస్వతి సముదా సులభము
అక్షములు - అక్షాల్లిక
లక సుక్కులి యుడయోగకము,
చక్కని కార్మిక్లైండు.
పెరి 18 దు 1-8-0

సరస్వతి ఇంగ్లీషు-తెలుగు పాకెట్ డిక్షనరీ

Saraswathi English-Telugu

POCKET DICTIONARY.

సరస్వతి ఇంగ్లీషు-తెలుగు పాకెట్ డిక్షనరీ

అచ్చున సున్నది!
సరస్వతి ఇంగ్లీషు-తెలుగు పాకెట్ డిక్షనరీ
మంచి వ్రాసినది! సాగ్లెను కార్మిక్లైండు!! పుస్తకములో వస్తుగల ప్రశ్నోత్తరముగల పేజీలు 1000
వైగా నుండును. పెరి 18 5-0-0

ఇది సమస్త ప్రద్రవ్యగుణములను అందిగ్గుముగ తెలియజేయు అపూర్వగ్రంథరాజము. ఆంధ్రవైద్యలోకమునకు, వైద్య
తరులకును మిక్కిలి యుపయోగిగర మగునట్లు ప్రహ్లాద ఆయుర్వేదభూషణ భిషగ్వర వండిత వీటూరి వాసుదేవ
శాస్త్రి, ప. యం. ప. సి. గావే ప్రాచుర్యపడినది. ఇందు సందిగ్ధప్రద్రవ్యములన్నియు నిర్ధారణచేయబడి ప్రచురింపబడినవి.
నూతనపరిశోధితప్రద్రవ్యములు చేర్చబడినవి. వస్తువునందలి రసవీర్ణవిపాకప్రభావములను గుణములను విడదీసి విస్త

కుంకుమపూపు :— కాశ్మీరజ - కుంకుమ -
Corcus-Salivus. Eng: Saffron.

ఇది కాశ్మీర దేశమునందును,
స్వరూపము హిరాదేశమునందును పుట్టు
నుగంధద్రవ్యము. దీని కేస
రము లెట్టిగను, కొంచెము తెల్లగను యుండును.
రంగు వేయబడిన కుత్తిను కుంకుమపువ్వు బూ
రులో గలదు. కుంకుమపువ్వు చేతిలో నెలిపి
రంగంటకొనక యుండినచో నది, అనలైనదని తెలి
యవలెను. నీటిలో వేసిన నీరు యెట్టిబడక యుండును.
నది శ్రేష్ఠమైనది. అనలైన కుంకుమపూపు కొంచెము
చమురుగలిగి యుండును.

ఇది కారము, చేదు, రుచులు
గుణములు గలది. వేడిచేయు స్వభావము
గలది. విపాకమున కారపు
రుచిగ మారును. లఘుగుణము. వాతకఫములు
హరించును. దగ్గులు కట్టును. విషదోషములు శమిం
చును. కంఠరోగములు, తలనొప్పులు పోవును.
వీర్యవృద్ధియు ధాతువుష్టియును గలిగించును.
ముక్కు, చెవి, కన్ను, నోరు, శిరస్సు మొదలగు
సూక్ష్మజిత్రగత రోగములను శమింపజేయును.

అశ్వరీ-కృష్ణములకు :— కుం
ప్రయోగము కుమపూపు ద్రాక్ష రస
ముతో కలిపి త్రాగిన సర్వ
కృష్ణములు, అశ్వదులు శమించును. (చి. 26 అ.
చరకము.)

మూత్రరోగజ-ఉదావ ర్తమునకు :— కుంకుమపూపు
కషాయమును లోనికి త్రాగిన ఉదావ ర్తము
తగ్గును.

మూత్రాఘాతమునకు :— కుంకుమపూపు మెత్తగా
నూరి నీటిలో కలిపి దానిలో తేనెవేసి రాత్రి
నిలవయుంచి ప్రాతఃకాలమున త్రాగిన మూత్ర
కృష్ణములు తప్పక శమించును. (59 అ. సుశ్రు
తము)

శిరోరోగములకు :— కుంకుమపూపును పంచదార
యును గలిపి ఆవునేతితో వేచి నన్యము చేయించి
యుపయోగించిన కనుబొమలమధ్యను, కణతల
యందును, నేత్రములందును, చెవులయం
దును, సూర్యావ ర్తకమును శూలయు నశిం
చును. (చక్రదత్త)

బొల్లికి :— రేలవేరు నీటిలో నలగదీసి ఆగంధ
ములో కుంకుమపూపు కలిపి బొల్లికి రాసిన
బొల్లులు తగ్గును. ముఖముపై మొటిమలుకూడ
తగ్గును.

ప్రసవస్త్రీ మైలర క్షతోధనకు :— రెండు చిన్నముల
కుంకుమపూపును 6 మిరియములును కలిపి
నీళ్లతో నూరి ప్రసవస్త్రీ కిచ్చిన గర్భశోధన
మొనరించి మైలర క్షమును వెడలించును. జ్వర
మును కూడ రాకండ కాపాడును.

నేత్రరోగములకు :— ఇండుబగింజ గంధములో
కుంకుమపూపు కలిపి కంటిచుట్టును పట్టువేసిన
కంటివ్యాధులు తగ్గును. మరియు నిమగ్నండ్ల రస
ములో కరక్కాయ అరగదీసి దానిలో కుంకు
మపూపు కలిపి కంటిచుట్టు పట్టువేసిన నేత్రరోగ
ములు తగ్గును.

అమృతాంజనము

అన్ని నొప్పులను

బాధలను కుదుర్చునని

తమకు తెలియును

కయిన తెలియవలసిన దది !

నేడు దేశమంతటను కుక్కగొడుగుల
వలె తలతెత్తిన నకలు మందుల చూచి
మోనపోకుండుటయే !

బజారులలో కొనుటకు పూర్వము
మా ప్రేమ మార్కు గుర్తులన్నిటిని జాగ్రత్త
గా పరిశీలించుడు.

